70 kr

SUNNE-BYGDA

Årgång 30 ❧ ÅRSSKRIFT FÖR SUNNE HEMBYGDSFÖRENING ❧ År 2021

Välkommen som medlem i Sunne Hembygdsförening

Avgift, enskild medlem ..... 135 kr
Familj ..... 210 kr
Företag ..... 260 kr

I medlemsavgiften ingår:

- Medlemstidningen Sunne-Bygda
- Reducerad hyreskostnad, lika med medlemsavgiften, för Askersbygården
- Hemlig resa för medlemmarna 2020

Sunne Hembygdsförening
Hembygdsvägen 7
686 31 Sunne
Tel: 0565-101 20
Bankgiro 5144-7704
www.hembygd.se/sunne
bildarkivet.sunne@telia.com

Manusstopp för nästa Sunne-Bygda
10 december 2021

Redaktion och annonsförsäljning
Ansvarig utgivare: Tomas Berglund
Redaktör: Birgitha Libert
Redaktion: Kerstin Meric
Annonsförsäljning: Gerd Karlsson
Grafisk form: KM IDÉ
Kjell Sundström

Sunne-Bygda ISSN 1650-0237

Framsidan: Freja passerar genom Sunnesundet.
Foto: Håkan Börjesson.

Styrelsen 2019
Ordf. Tomas Berglund 070-600 21 70
Vice ordf. Kerstin Meric 070-939 43 68
Kassör Therese Stenmark Jansson ..070-336 65 98
Sekreterare Gerd Karlsson 076-800 89 39

Ledamöter
Curt Stenmark 0565-138 28
Cecilia Hörnsten 070-390 82 34
Trudy Colijn 0565-805 05

Suppleanter
Johan Berglund 072-201 66 91
Rolf Örnborg 070-320 76 44
Inger Stenmark 0565-138 28
Yngve Nilsson 070-230 30 57

Revisorer
John Montgomery 0565-921 76
Ingvar Bengtsson 0565-921 45

Revisorssuppleanter
Margareta Wikström 0565-302 58
Torsten Johansson 0565-108 93

Valberedning
Lena Eriksson s. k. 0730-53 93 46
Birgitha Libert 0730-93 12 37
Hans Ulrich Gyllenberg 0565-104 57

Registrering av gåvor
Lena Eriksson 0730-53 93 46

Bildarkivet i Anneforsskolan
0565-101 20 eller 070-939 43 68

Bokning av Askersbygården
Therese Stenmark Jansson 070-336 65 98

På grund av coronapandemin hölls inget årsmöte 2020, styrelsens sammansättning är därför oförändrad sedan årsmötet 2019.

MEDDELA OSS DIN ADRESSÄNDRING!
Sunne Hembygdsförening
Hembygdsvägen 7
686 31 SUNNE
070-336 65 98
e-post: bildarkivet.sunne@telia.com
Meddela oss gärna din e-postadress!

Midsommar på hembygdsgården.

Innehåll

4 Ordförande har ordet
Tomas Berglund

5 Året som gått
Styrelsen

6 Planerade arrangemang 2021
Styrelsen

7 Glasscaféet
Marco och Ingrid

8 S/S Freja af Fryken
Ing-Btitt Bergström

10 Säterliv i Fryksdalen
Kjell Göthe

12 Årsberättelse från provincialläkaren 1887
P. J. E. Piscator

14 Pionjärfotografen Axel Aurelius i Sunne
Kjell Göthe och Kerstin Meric

16 Anders Fryxell och byggmästarna
Bernt Jansson

18 Ångbåtsbolaget Freja 1889
Alf Hageborn

19 Plocka nässlor och koka en god soppa!
Per Sävén

20 Fastigheten Hvilan nr 1
Ulf Dahlberg

23 Lappnäs Barnkoloni
Ur Fryksdals-Bygden 1985

24 En spelman från Spelnäs
Nils Karlsson berättar

26 Dansbanor
Olle Gustafsson och John Olsson

27 En okänd släkthistoria
Bernt Jansson

30 Mjölkkörningen Stöpafors–Sunne
Nils Karlsson berättar

32 Det Kanadensiska arvet
Ragnar Johansson

36 KFUM:s Damkommitté
Styrelsen

38 Jägmästaren på Stöpafors – den "siste kavaljeren"
Kjell Göthe

43 Till minne av Ulla Olsson
Kerstin Meric och Birgitha Libert

Bildarkivet

Arkivet finns på bottenvåningen i Anneforsskolan
Vi har ca 50 000 bilder i vår databas på Internet.
Kontaktperson Kerstin Meric 070-939 43 68
e-post: bildarkivet.sunne@telia.com
Bildarkivet på internet. https://vlh.kulturhotell.se/

Ordförande har ordet

FJOLÅRET blev konstigt, ett år som kommer att gå till historien, något som vi aldrig har upplevt tidigare i vår generation. På grund av pandemin så var alla traditionella arrangemang inställda men vi har lyckats ändå med nävggrötskvällarna utomhus i vackert sommarväder. Det gick mycket bra och många kom.

INFÖR JULEN kunde vi ta emot *Delikatessgrabbarna* som hyrde plats utanför Askersbygården, då övriga arrangemang hade ställts in. Under året har även skett en omfattande målning av den vita färgen på Stuga I, Stuga II, Nybo Logi och Nybo Kök samt Lanthandeln. Arbetet har utförts med stor hjälp av våra arrendatorer.

PÅ TOMTEN har alla våra barkborregranar och gamla dåliga björkar fällts, nu kan vi se Fryken från hembygdsgården, mycket trevligt med vatten i bakgrunden. Ett varmt tack till våra trogna fantastiska medlemmar och arrendatorer som hjälpt till under året.

Jag ser nu fram emot att 2021 blir ett normalt och bra år för föreningen och att vi får möjlighet att återuppta våra aktiviteter till glädje för alla.

Tack alla berörda. ✻

Tomas Boglund

GÅVOR

Ett varmt tack till alla som skänkt gåvor till hembygdsföreningen under det gångna året

Styrelsen

Sunne Hembygdsförenings Årsmöte

Söndag 28 mars 15.00
Askersbygården
Vi bjuder på kaffe och smörgåstårta
Välkomna

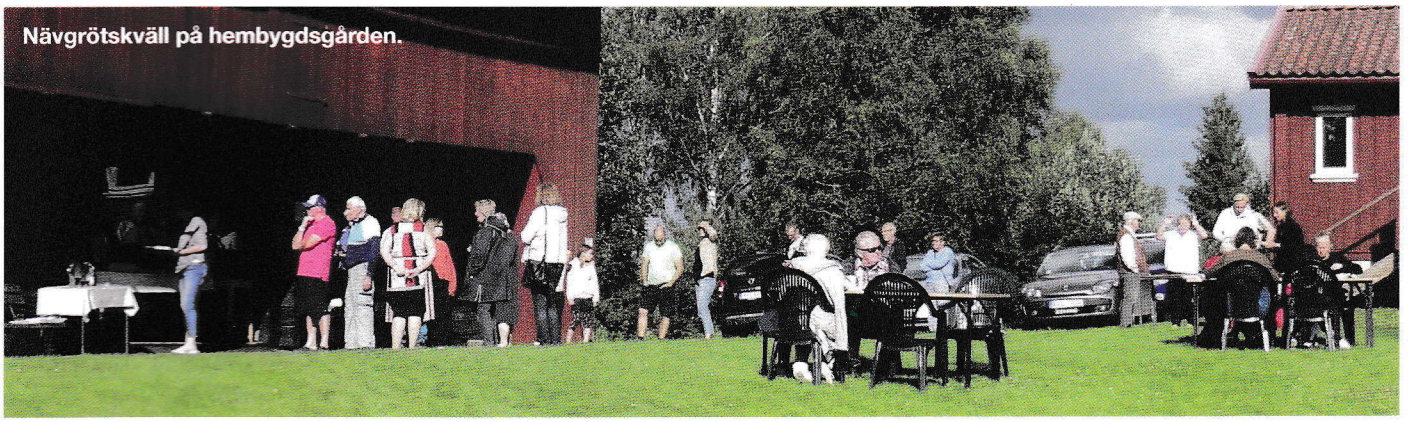

Nävgrötskväll på hembygdsgården.

Året som gått

Av Gerd Karlsson och Lena Eriksson

FJOLÅRET var ett mycket speciellt och annorlunda år för Sunne hembygdsförening. Årsmötet fick ställas in, så samma styrelse fick förtroendet att fortsätta tillsvidare. Några i styrelsen valde att avgå. Tillsammans med frivilliga har en del arbeten och evenemang kunnat genomföras. Valborgsmässo- och midsommarfirandet ställdes in.

MIDSOMMARSTÅNGEN blev dock klädd och restes av några duktiga medlemmar. På grund av pandemin har många bokningar blivit avbokade av privatpersoner. Detta har medfört minskade intäkter till föreningen.

DÄREMOT kunde fem nävgrötskvällar genomföras under juli månad. I Pålsbyboden serverades nävgröten som portionerades ut, även take away erbjöds.

ALLT kunde ske utomhus där borden ställdes ut med behörigt avstånd, och markeringar sattes upp så att avstånd hölls. Handsprit stod utställd på flera stationer och borden spritades mellan varje gäst. Detta blev mycket uppskattat av många gäster och var mycket välbesökt.

MÅLNING av fönster i vandrarhemmets lokaler har utförts under sommaren.

EFTER 1 JULI står Bildarkivet obemannat tillsvidare. Sunne Kommun sade upp personalen. Hembygdsföreningen tog över Lena Eriksson 1 aug 2019–31 juli 2020. Eftersom det blev stora utgifter för föreningen valde styrelsen att avsluta anställningen. Om man vill ha kontakt med Bildarkivet kan man ringa Kerstin Meric 0565-920 88 eller 070-939 43 68.

NÅGRA skadade träd har fällts runt hembygdsgården. Sunne kommun avverkade skog runt elljusbanan och samtidigt fick de använda vår mark för att göra väg för virkestransporter. Som kompensation för detta betalade Sunne kommun våra kostnader.

JULMARKNAD genomfördes 30–31 oktober och 1 november. Även detta kunde genomföras utomhus. Delikatessgrabbarna stod utanför och sålde i sina bodar. I Askersbygården serverades kaffe med bröd, våfflor och korv. Affären var öppen där man kunde köpa hembakat bröd. Karina Johansson var här och sålde och signerade sin nya bok.

ETT BIDRAG på 7 500 kronor ur Margit Olssons fond har lämnats till Margareta Hedin Fredriksson för boken *Hälsningar från förr i tiden* som hennes mor Maj Hedin skrivit.

PÅ GRUND av rådande omständigheter har många traditionsenliga arrangemang blivit inställda. Detta har blivit ett negativt ekonomiskt år för föreningen.

VI FÅR hoppas det blir bättre tider och att världen blir normal igen.

Sunne Ljud & Bildarkiv

Det blev en stor besvikelse i mars 2019 när beskedet kom att Sunne kommun inte längre tänkte medverka ekonomiskt för bildarkivet. Lena Eriksson var då den enda personen som arbetade på plats.

DET ÄR tyvärr mängder av föremål som ännu inte var fotograferade och registrerade. Men glädjande var att det kom många besökare för att få hjälp att söka bilder i databasen.

LENA ERIKSSON blev anställd av Sunne hembygdsförening, och kunde då fortsätta dokumentera föremålen i samlingen. Askersbygårdens alla möbler och föremål är fotograferade och klara, samt när ljuset och värmen kom åter framåt våren fortsatte dokumentationen skolsalen i Anneforsskolan. Där finns ett par hundra skolplanscher och jättestora kartor som ännu inte var registrerade. Så även detta arbete blev klart. Det återstår nu att lägga in allt detta i Sofie. Coronapandemin slog till och därmed försvann mycket av inkomsterna för hembygdsföreningen.

DETTA BLEV slutet för Lena Erikssons anställning, och bildarkivet stängdes. Vi hoppas verkligen att det åter kan öppnas, samt att föremålen tas om hand och kan visas för allmänheten. Fryksdalens kulturarv. ⁂

Planerade arrangemang 2021

Reservation för ändringar på grund av den pågående coronapandemin!

Februari–Mars
Stickkafé onsdagar kl. 11.00, start vecka 7 (onsdag 17 februari) ojämna veckor, februari och mars.

Mars
Vecka 9. Nävgrötsservering i Askerbygården kl. 11–16.
Söndag 28 mars kl. 15.00. Årsmöte i Askersbygården.

April
Valborgsmässofirande 30 april. Sång av Sunne Manskör och vårtal. Kaffeservering från kl. 17.00. Majbrasan tänds 19.15.

Midsommarafton 25 juni
13.00 Vi klär midsommarstången vid Annefors skola. Ta med blommor. Alla barn får låna varsin flagga och gå med i processionen till Askersbygården.
15.00 Midsommarstången reses till musik av Sunnlåt och Sunne Folkdansare. Dans och lek kring midsommarstången. Lotteri. Lanthandeln öppen. Servering av midsommarbakelse och kaffe, varm korv. Svensk Handel bjuder alla barn med krans i håret på glass. De som är klädda i folkdräkt bjuds på kaffe.

Juli
Nävgrötskvällar onsdagar kl. 18.00, följande kvällar 7/7, 14/7, 21/7, 28/7, 4/8. Underhållning och servering av nävgröt och fläsk, kaffe och kaka.

Augusti
Kulturveckan i Sunne. Hembygdsgården har öppet hus torsdag–lördag, mellan 11 och 15. Kaffeservering med våfflor.

Lördag 14 augusti 17.00
Spelmansstämma. Spel både på scen och till dans på logen. 16.00. Allspelsövningen börjar.

September
Veteranfordonsdag med utställning, priser till finaste veteranfordon. Under planering.

Medlemsresa
Preliminärt i augusti. Är under planering.

September–November
Stickkafé, onsdagar, start vecka 39, (onsdag 29 september) ojämna veckor i september, oktober och november.

November
Brasafton i november med Sunnlåt och underhållning. Kaffeservering.

December
Julmarknad och Luciafirande.

Lilla Åmbergsrundan

Bror Bergfeldt och Jan-Åke Olsson har förbättrat dräneringen runt motionsslingan efter att skogen avverkats. Vindskyddet vid slingan sköts numer av hembygdsföreningen. Jan-Åke har fixat i ordning grillplatsen.

Glasscaféet

VI FLYTTADE hit från Holland 2019 och tog över arrendet på *Sunne Hembygdsgård B&B*. Detta år gick ganska bra, sedan kom Covid-19 och vi förlorade nästan alla gäster. I maj 2020 startade vi vårt glasscafé för att försöka ta en inkomst och det gav bra resultat. Vi kunde erbjuda våra gäster att sitta ute i den vackra miljön här på hembygdsgården.

EFTERSOM vi tycker att det är viktigt att vi säljer glass av god ekologisk kvalitet kontaktade vi Kalas Glass i Stockholm. Ett litet familjeföretag med en italiensk bakgrund. De använder bara naturliga ingredienser från Sverige, de naturliga smakerna kommer från Italien. På grund av sin italienska bakgrund kan de göra exceptionellt utsökt glass som ingen annan, och du kan smaka på den! Vi har 21 olika smaker och olika typer av glassmeny som vi har skapat. Naturligtvis kan du köpa en kula, eller flera, i en våffla eller bägare. Nu kan du också ta glassen med dig hem.

I BÖRJAN kom många besökare från Sunne med omgivning för att smaka på vår glass. Eftersom glassen är utsökt kommer de också tillbaka regelbundet. Vi är glada över det. Och för att vara ärlig, vad kan vara bättre än att äta en god glass på terrassen med utsikt över hembygdsgård, bergen mot Munkfors, barn som kan springa och leka ostört. Vi har en speciell glass för hundar och de får även en skål med vatten.

FRÅN och med påskafton den 3 april har vi öppet igen på helgerna och om vi har en trevlig dag också under veckan, se informationen på vår Facebooksida *Hembygdsgården Sunne B&B* och på *Sunnes Anslagstavla*. Från juni har vi öppet varje dag mellan 12.00 och 17.00. Övriga tider kan du boka tid för att äta glass, dricka, kaffe eller te.

Marco och Ingrid
Sunne Hembygdsgårds Glasscafé
Sunne Hembygdsgård B&B

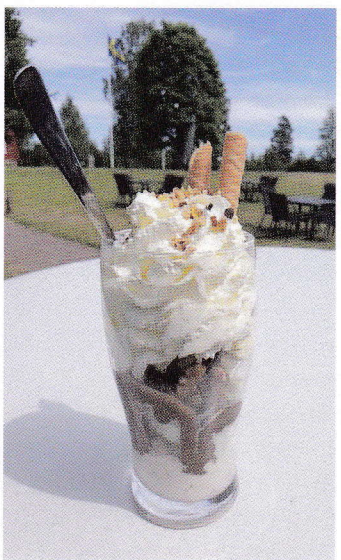

Varmt välkommen till
HEMBYGDSGÅRDEN
B&B SUNNE

Sunne Hembygdsgård B&B
Marco Hollander och Ingrid Lokker
Hembygdsvägen 7
68631 SUNNE

Tfn: 070-559 03 00
www.sunnehembygdsgardbb.se
Facebook Sunne B&B Hembygdsgård
info@sunnehembygdsgardbb.se

S/S Freja af Fryken

Av Ing-Britt Bergström, ordförande i Frejastyrelsen

FREJA AF FRYKEN är ett av världens äldsta ångfartyg med originalmaskin. Hela 97 procent av *Frejas* maskin gick att sätta i drift efter 98 år på Frykens botten. Hon byggdes på Motala Verkstad 1868. Ångmaskinen fick guldmedalj vid Världsutställningen i Paris året innan. Under namnet *Kalmarsund III* trafikerade hon linjen Kalmar–Färjestaden under några år.

ÅR 1887 såldes fartyget till Nils Persson i Råby, Västra Lysvik och sattes i trafik på Fryken. Båten fick nu namnet *Freja af Fryken*. Båtarna på Fryken var många och rådande konkurrens gjorde att säkerheten åsidosattes. *Freja* gick som både gods- och passagerarfartyg på Frykensjöarna i slutet av 1800-talet innan hon förliste 1896.

Vad hände?

Den 23 juli 1896, en av den sommarens finaste dagar, beordrar kapten Widhson avgång från Fryksta efter att tåget anlänt kl. 10.45 och godset lastats om. Godset som bestod av konstgödsel i säckar skulle ju snart lastas av och surrades inte ordentligt. Det var ju så fint väder så vad skulle kunna hända? När *Freja* med styrbords lastluckor öppna skulle angöra Bössvikens brygga hade vädret försämrats. Duggregn och blåst kom plötsligt och de som blev vittnen till händelsen berättade att en tromb lyfte höhässjorna i luften. *Freja* krängde åt styrbord och haveriet var ett ögonblicks verk. *Freja* försvann i djupet.

AV DE 17 ombordvarande räddade sig sex personer däribland kapten Widhson. Hans hustru och tolvårige son tillhörde offren. Sex av de omkomna blev återfunna senare medan fem följde med i djupet. En farsartad rättegång dömde kapten Widhson till 200 kronor i böter för slarv. Freja sades ha "glidit över kanten" och försvunnit för alltid. Genom underjordiska kanaler dök hon upp i andra vatten. Ett spökskepp som såldes och köptes osett. Myterna om vad som fanns ombord lockade och drömmen om att kunna bärga *Freja* hölls vid liv.

ÅR 1993 bildades *Ångbåtsföreningen Freja af Fryken* med syfte att bärga *Freja* från 52 meters djup och en snart 100-årig vila. Redan året därpå bärgades hon och restaurerades efter vad vi tror är så nära originalskick vi kan komma. *Freja* hade rönt ett otroligt intresse under bärgning och renovering. Den 23 juli 1996 på 100-årsdagen skulle så *Freja* sjösättas. Många bryggor skulle angöras och många aktiviteter var planerade. Den 2 juli väcktes värmlänningarna av den hemska nyheten. *Freja* hade eldhärjats. På varvet i Sunne står hon utbränd och ödslig.

ÅNGBÅTSFÖRENINGEN möttes av sympati och välvilja överallt. Man beslutade att åter renovera *Freja* af Fryken. Den här gången med erfarenheter och rutiner. Ekonomin blev efter branden en katastrof. Beräknade intäkter vid den planerade sjösättningen uteblev och föreningen tvingades ta nödvändiga lån. Så efter ytterligare ett års renovering stod *Freja* af Fryken klar att sjösättas och har sedan dess trafikerat Fryken med Fryksta i Kil som hemmahamn. Nu har en del år passerat och väder och vind har gått hårt åt henne.

Stort engagemang runt Freja

Med medel från Riksantikvarieämbetet, Gustav VI Adolfs Minnesfond och Kils kommun, har *Freja* renoverats och genomgått en omfattande upprustning. Ställningar och presenningar ger för tillfället skydd åt båten. Idag har båten ny durk i försalongen och det doftar gott av fördäckets nya virke. Fetfura har inhandlats från sågverket i Rinn till fördäck, akterdäck och soldäck. Före detta Riks-sågverksskolan på Hammarö har sågat och hyvlat åt oss.

ETT GÄNG ideellt arbetande herrar har under ett och ett halvt års tid jobbat med *Freja*. Från september 2019 till augusti 2020 hade man gjort drygt 4 000 ideella timmar. Dokumentation och dagboksanteckningar visar på att detta var den mest intensiva perioden i renoveringsarbetet. När däcken skulle notas kröp gubbarna på knä vecka efter vecka. Man slog ner lingarn i springorna och sedan skulle man portionera ut beck i lagom mängd utan att spilla. Kils Golv hjälpte oss sedan med slipning och att få den proffsiga hjälpen gjorde *Frejas* däck till de vackraste salsgolv.

MIKAEL GOEDICKE, välkänd i båtrenoveringssammanhang och med kunskap om arbetet på gammaldags sätt, instruerade våra mannar som då kunde utföra det mesta på egen hand. Mikael har själv tagit hand om renovering och nytillverkning av ventilerna. De har nu fått nytt glas hos Kils Nya Glasmästeri.

OVE JOHANNESSON på Lysviks Snickerifabrik levererade lister med rätta profiler till det som skulle bytas ut. Ove berättade att han anlitats till första renoveringen och även den efter branden. Som brandchef fick han det tragiska samtalet från SOS den morgonen *Freja* stod i brand. Han var alltså en av de första som kom till undsättning.

UNDER SOMMAREN 2020 fick ungdomar sommarjobb med att måla relingar, bänkar, styrhytt m.m. Vi kontaktade Birgitha Libert för målning inne i båten. Birgitha med sin kunskap om antika ting, tog sig gladeligen an försalongen där nästan allt trävirke bytts ut och hon återskapade det som en gång var. Nu kan *Frejas* resenärer verkligen uppleva hennes forna glans.

ÅNGMASKINEN undrar ni! Att krypa in i pannan är ingen lek. Att sedan utföra ett arbete där innebär att man inte skall väga för mycket eller ha cellskräck. Det gick åt många frottébadlakan då alla detaljer skulle pysslas om. Nu har vi dunkar med Morrisolja som räcker en lång tid framöver. Alla delar som skall smörjas har fått sitt och vår ångmaskin är åter i form.

Freja vid hemmahamnen i Fryksta. Foto: Bengt Oberger

DEN GAMLA vedspisen hade tjänat ut. Ugnsluckan hade stått på glänt och i ugnen hittade vi ett litet fågelbo. Vi har införskaffat en "ny" spis från 1800-talet. Den kommer väl till pass när det skall kokas kaffe till våra passagerare.

FREJAS SKROV, den del som är under vattenytan är nymålad och när vårsolen tittar fram skall vi utföra lite målningsarbete som återstår. När ställningar och täckning tas ner får vi montera reling och bänkar. Efter transport till Fryksta kan vi skruva fast styrhytt och skorsten samt flaggstänger. När *Freja* åter är i Fryken, så är det med ny säkerhetsutrustning, livflottar, livvästar, brandsläckare m.m.

VI HAR haft flera studiebesök under renoveringstiden, bl.a. skolklasser, Svenska Motorvagnsklubben, flera företag, mindre grupper och Sveriges Ångbåtsförening.

VI I FREJASSTYRELSEN hoppas på många fantastiska resor. Är du inte redan medlem i vår förening så välkommen att bli det nu. Väl mött 2021. ⁂

Bli medlem i Ångbåtsföreningen Freja af Fryken
Medlemsavgift 150 kr/år.
Du kan swisha till 123 602 69 67, eller betala till Bg 5028-1898.
Uppge namn, telefon och mailadress,
så får du ta del av utskick och erbjudanden.

Säterliv i Fryksdalen

Korna visade plötsligt oro, strax därpå anföll björnen

Av Kjell Göthe

VALLGÅNG OCH SÄTERLIV är urgamla företeelser, som utvecklades starkt på 1800-talet och som nådde sin kulmen omkring 1880. Därefter började de avvecklas och i allt snabbare takt från 1920-talet för att vara helt borta på 1950-talet. De hade förr stor betydelse när jordbruket började utvecklas i sin modernare form. Sätrarna förlades till byns utskogar och sköttes av valljäntor och ibland vallpojkar. De senare började vid åtta års ålder och höll på till tolv års ålder, när det ansågs att de bättre behövdes på gården, medan valljäntorna fortsatte på sätern. Här vill vi berätta om säterlivet i främst Fryksdalen.

VALLHJONEN stod lågt ner på rangskalan och de hade det minsann inte lätt i sin fattigdom. Dessutom behandlades de mycket strängt och straffades vid olyckor med djuren med stryk och bannor, trots att de kunde ha gjort allt vad som stod i deras förmåga för att freda hjorden. Många dramatiska händelser berättades det om förr i stugorna.

ETT EXEMPEL. När en säterjänta var ute för att sköta om sina kor visade de plötsligt stor oro, som snabbt spred sig genom flocken. Strax därpå kom en björn hastigt rusande fram ur skogen och slog en ko. Som tur var hade jäntan hjälp just då på sätern av några arbetare hemifrån gården. En av dem sprang efter sitt gevär, medan de andra försökte skrämma iväg björnen med störar som de fick tag i och genom vilda, höga rop. Björnen lommade iväg innan gevärsmannen hann tillbaka.

MEN OM man var ensam vid liknande händelser fick vallbarnen, för de var ofta just barn, ensamma eller tillsammans försöka samla ihop sina uppskrämda kreatur och återföra dem till lagårdens inhägnad. Det kunde också hända att de måste ut mitt i natten för att söka rätt på någon ko som gått vilse; också då hjälptes man åt mellan sätrarna.

Lull och lock

Säterjäntorna skulle under sommaren vakta och vårda och mjölka korna morgon och kväll. De skulle kärna, ysta och tillaga messmör, diska kärlen rena med enris och sand, samla ljung och mossa att strö ut i ladugården därhemma, göra vispar och passa elden. Fick de tid över, och det fick de hur otroligt det än kan låta, stickade de strumpor och vantar och gjorde askar av näver och mycket annat.

FÖR ATT få korna att lyssna använde man lull och lock, bockhorn och näverlur och förde en slags sångliknande samtalsform med dem. Lull och lock var avsedd som vägledning för djuren vid sökandet, men också i gamla tider för att blidka trollen, som bodde i skogen. När alla dessa röster och sånger, signaler och rop blandades lät det som den skönaste musik, skrev trubaduren Gunnar Turesson i sin bok *Värmländska kulturtraditioner*, del två, som handlar om säterlivets lock- och arbetssånger. De speciella sångsätten lill och lulling, lock, loll och lolling användes av gamla säterkullor fram till åtminstone 1907 framgår det av den.

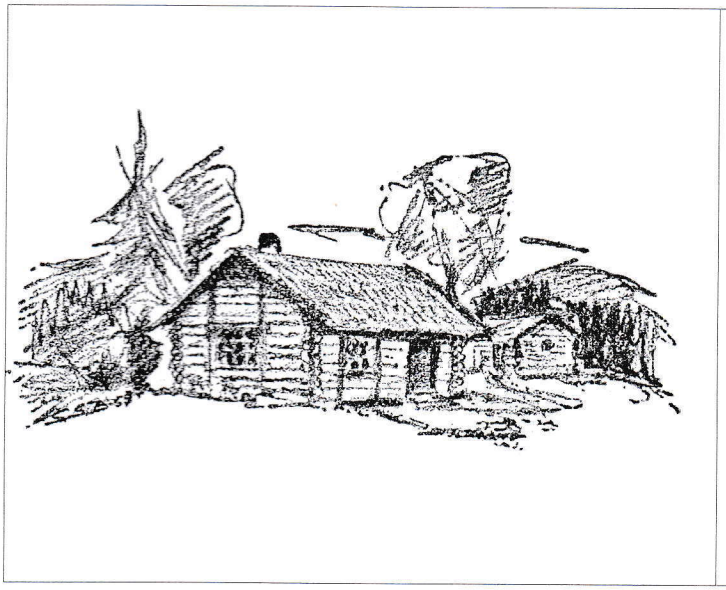

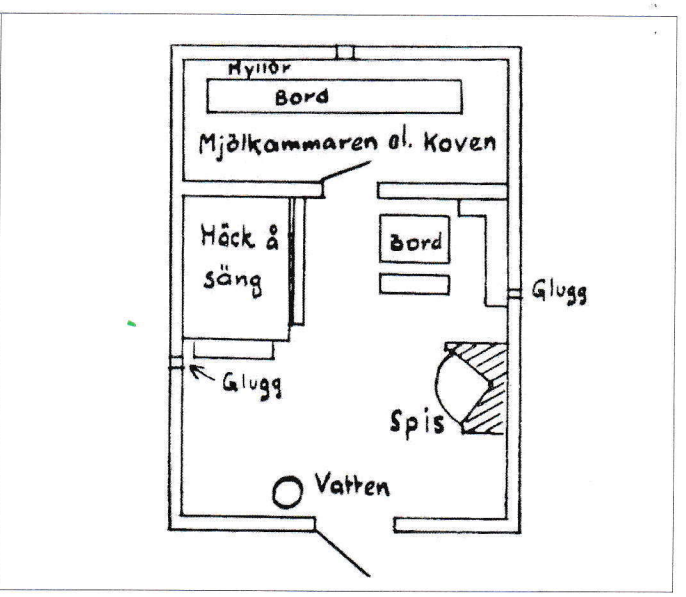

AV AVSNITTET som handlar om säterlivet i Fryksdalen framgår att man kunde ha från några kilometer upp till en mil till sätern. I till exempel Västra Ämtervik, söder ut på bergen mot Fryken låg ett flertal sätrar, en av dem var Sillegårdssätern med sex bodar och Klingeråssätern med fyra bodar. Dit gick det också att ta sig per båt på Fryken för att göra besök. I området fanns även Hummelsäter med tre bodar och Kolsgårdssäter med en bod. I slutet på maj eller början på juni förflyttade man djuren till sätern, det kallades säterbufala.

DÅ GAV SIG hästar, kor, får och getter tillsammans med säterkvinnorna, som skulle stanna kvar på sätern under sommaren iväg. Just den dagen följde också ett antal karlar från gården med för att hjälpa till att öppna upp den för säsongen.

Då tråddes dansen

Säterjäntan var oftast ensam på plats dag som natt och mycket kunde inträffa dygnet om, så det var sannerligen ett krävande uppdrag. Det är svårt att förstå hur hon kunde klara av allt. Huvudbyggnaden på sätern var en säterbod med ett stort rum med öppen spis, sovplatser och bord, ett litet förrådsrum utan fönster, den så kallade mjölkkammaren. Vidare fanns lada och ladugård, som var inhägnad. På lagårdsbacken mjölkades korna på kvällen medan de på morgonen mjölkades inne i ladugården.

INTE UNDRA på att tillfällen till avkoppling togs tillvara med tacksamhet. För ungdomen var det ett populärt nöje att hälsa på i Sillegårdssätrarna. Vid dessa tillfällen kom de på lördagskvällen och stannade till söndag eftermiddag. Från Östra Ämtervik och Kil kom besökarna ibland i båtar. De unga fröknarna Montgomery på Rottneros var på besök åtminstone en gång varje sommar. Någon gång kunde det bli samling kring en spelman med fiol eller dragspel och då tråddes dansen med liv och lust till sena kvällen på sätervallen.

Björn Gidstam om säterlivet

Konstnären och författaren Björn Gidstam har i sina landskapsböcker gjort sig känd som en oöverträffad skildrare av det gamla kulturlandskapet och livet på landet förr. I sin bok *Värmland: Bygden, skogen, vattnen* berättar han om det som karakteriserat det värmländska landskapet och påpekar att sätern eller fäboden i generationer omgetts av ett romantiskt skimmer och fortsätter:

> En gammal övergiven säter är ingen idyll. Tystnaden vilar som en vemodig svepning över den ensliga platsen; en tystnad som känns obarmhärtigt nära och påträngande och samtidigt förlorar sig långt bort i åsarnas blånande oändlighet. Här på den nu livlösa sätern finns bara det svårgripbara minnet och ensamheten. Det är i fjärran, långt bortom åsarna, som livet och verkligheten nu finns, inte här.

GIDSTAM berättar att säterbruket finns omnämnt redan på 1600-talet i skrifterna och att i domböcker då åberopades uråldrig hävd att få använda marken. Vidare:

> Sedan urminnes tider förde man sina kreatur från hembyn upp till sätern eftersom betet på det begränsade utrymmet i byn inte räckte till. På sätern kunde det bli ett rejält tillskott av vinterfoder i form av ängsslåtter samtidigt som djuren betade i skogen. ⁂

Källor

Gidstam, Björn, *Värmland: Bygden, skogen, vattnen*, 2005.
Bokförlaget Prisma i hans serie om svenska landskap, där han beskriver det gamla kulturlandskapet och livet i det förr.

Jansson, Johan W, *Om säterbruket i Sunne socken*.
Illustrationer ur boken. Förlag Sunne Hembygdsförening.

Turesson, Gunnar, *Värmländska kulturtraditioner del 2*, 1963.
Boken ingick i en serie om tio böcker som gavs ut av förlaget Tiden och Värmlands Museum.

Årsberättelse från provinciallläkaren P.J.E. Piscator

Allmännare förekomma sjukdomar, Nedre Fryksdalen 1887. Sunne den 26 Mars 1888 P. J. E. Piscator

A) Infektionssjukdomar

Sharlakansfeber har under året, synnerligen under dess senare hälft, förekommit, ehuru den endast inom Sunne antog epidemiska proportioner. De första fall, jag hade tillfälle att iakttaga, inträffade under Juli månad inom Sunne, då tvenne barn, som sades kommit från Öfre Fryksdalen, insjuknade, hvarefter sjukdomen så småningom spriddes och i November nådde höjdpunkten.

Efter denna tid har den sakta avtagit, men förekommer ännu, synnerligen i distriktets mera avlägsna delar, såsom på Finnskogen, där under sista tiden (Mars Månad) flera sjukdomsfall inträffat. Om man fäster sig vid sjukdomens mest iögonfallande symtom, feber, exantemet och halsaffektionerna, så kan med själ sägas, att de flesta fallen voro lindriga, ty febern var i allmänhet lindrig och svalgets slemhinna föga angripen, men däremot följde ofta ett njurlidande, som i bästa fall, under veckor eller månader fördröjde, konvalescensen, eller inträffade död under uremeiska symtom.

Någon gång avled den sjuke helst oväntat, utan att man förut kunnat iakttaga något svårare organiskt lidande, eller någon betydande förhöjning av temperaturen. Vid dylika tillfällen torde man hava skäl att anse causa mortis vara hjertparalyse i följd af blodförgiftning. Några dödsprocent är icke möjligt, ty de anmälde 244 sjukdomsfallen motsvara på långt när icke det verkliga antalet. Däremot torde 25 anmälda dödsfallen komma sanningen tämligen nära, då allmänheten i de flesta fall har lätt att ställa sjukdomens diagnos.

Då den lilla epidemien ännu icke fullständigt upphört, utan för det närvarande synes kunna hemsöka delar av distriktet, som hittills blivit oberörda, är det för tidigt att nu om densamma lämna någon mera fullständig redogörelse.

En liten och tämligen oskyldig epidemi, men, som i följd av speciella förhållanden, väckte en viss uppmärksamhet, yppade sig i början af året vid Rottneros Landtgård och bland arbetspersonalen vid mekaniska verkstaden och trämassefabriken. Sjukdomen som företrädesvis angrep kvinnor och barn, liknade akut mag- och tarmkatarrh, ehuru symtomen i allmänhet vore mindre intensiva, än de, som bilda den s.k. cholera nosars. Bristande matlust, diarré, kräkning och stundom krampliknande känningar i vaderna, vore de vanliga symtomen, oftast dock i lindrig grad, inget dödsfall inträffade.

Då under flera veckor 3–6 fall dagligen inträffade, var det klart att någon speciell orsak måste ligga till grund för denna betydliga sjuklighet bland den annars friska arbetarbefolkningen. Redan från början hade jag misstänkt den "separerade mjölken" som från mejeriet utlämnades, och dessa misstankar blev icke mindre deraf att jag hade mig bekant, att mjölkkorna delvis utfodrades med ruttna rovor, äfven hade jag sett uppgivet från södra riket, att den separerade mjölken var ohälsosam både för människor och djur, till den grad att deras svin dog, slutligen, trodde äfven de sjuke att det deras onda härledde sig från densamma.

Emellertid försummade jag icke att taga i betraktande andra omständigheter, varifrån epidemin anses kunna hava sitt upphov, bostäder, dricksvatten o.s.v. men då jag därvid icke kom till något resultat, ansåg jag mig icke trots motsatta meningar kunna frångå min första åsikt.

Detta behagade dock icke mjölkproducenten, "Patronen på Rottneros", som övertalade ordföranden i Kommunalnämnden, att i en skrivelse till Kungl. Medicinalstyrelsen begära förordnande af "sakkunnig" person för att sprida ljus över det mystiska förhållandet.

Sedan jag, så godt jag kunde, besvaradt denna skrivelse, som förut mig var obekant, har jag ej avhört saken, vartill väl äfven bidragit, sedan folket lärt sig uppkoka mjölken och skaffa barnen separerad sådan. Visserligen insjuknar en och annan och man får då vanligen höra, att de kända föga försiktigsmåtten blivit försummade, oaktadt omdömet om den separerade mjölken är odeladt.

En ännu obetydligare epidemi (af Varicellae) som icke förtjente omnämnas, om den ej givit anledning till en längre embetsresa, yppade sig i slutet af Mars i gården Timbonäs, belägen på Finnskogen i nordvästra hörnet af Gräsmarks socken, icke långt från riksgränsen. Exantemet (hudutslag) var ytterst lindrigt och spriddes ej så vidt jag vet, utom den skolrote, där det först visade sig. Emellertid begärdes embetsresa, vilken företagen den 1 och 2 april i djup snö och på banande stigar, icke kunde räknas till de bekväma!

Av den i förra årsrapporten omtalade Cerebro-spinal meningiten hafva under årets början inträffat 6 fall, men då den sedan icke avhört, torde den kunna anses utdöd för denna gången.

B) Öfriga sjukdomar

Såsom vanligt här på orten, har det catarrhala sjukdomslynnet varit det förverkande under året. Af pneumonia hafva 55 fall blivit anmälda, det största sedan min hitkomst.

4:o Allmänna helsotillstånd under året

Till dess befordrande vidtagen åtgärder. Med undantag af en antagen och fastställd helsovårdsordning för Sundsvik och i anledning af skarlakansfebern inställd skolgång i några rotar, har jag inget nytt att anföra under denna rubrik, utan får hänvisas till de färre årens rapporter.

5:o Förhållandet i allmänhet

a) Sundhetspolis och Kommunalnämndens verksamhet för allmänna helso- och sjukvården. Ehuru vederbörande härskades under vanliga lugna förhållanden icke mycket vända sin uppmärksamhet åt hithörande frågor, får dock erkännas, att förhållandet blir annorlunda då en epidemi utbryter. Läkarens anvisningar följas då så vidt möjligt är.

b) Vaccination och revaccination
Journalerna återsändes efter skedd granskning till Kongl. Medicinalstyrelsen.

c) Apoteksväsendet
Visitation förrättades den 3 November och protokollet avsändes den 11 s. m. till Kongl. Medicinalstyrelsen.

d) Barnmorskeväsendet
Tångförlossningar äro verkställda af Anna Hedin 2, Emma Holm 1, och Maria Rystedt 1, hvarom berättelser blivit till Kongl. Medicinalstyrelsen insändt.

6:o Embetsberättelser på 1887 grund af förordnande

1887 den 1 april till Timbonäs, för vattenkoppor bland skolbarn. Rapport därom insänd till Kongl. Landshöfdinge Embetet den 5 te s. m. November. Resa till Svensby i Vestra Emterviks socken. Rapport därom den 6 te s.m.

7:o Inom distriktet bosatt personal af

a) Läkare: Undertecknad
b) Veterinär: Wallin C.W. (privat)
c) Apoteksföreståndare: Högberg V.
d) Barnmorskor

Antal vid årets början 6

Afgången Ida Ottergren (ej instrumentlärd)
Tillkommen Emma Holm 1
Antal vid årets slut: 6
Anna Helin (Sunne), lön 400 kr
Erika Rääf (Sunne), lön 300 kr
Hilma Levin (Vestra Emtervik, lön 300 kr, och 1.50 för biträde vid förlossning (ej instrumentlärd)
Maria Rystedt, Östra Emtervik, lön 300 kr, 1.50 för biträde
Paulina Olsson, Gräsmark, lön 200 kr
Emma Holm, Lysvik, lön 300 kr, jemte bostad

C) Vaccinatörer

J. Görling, Sunne, 50 öre för varje ympning.
N. Melander, Östra Emtervik, 50 öre.
O. Jonsson, Vestra Emtervik, 37 öre.
J. Andersson, Lysvik, 37 öre.
A.G. Andersson, Gräsmark, 50 öre.
J. Olsson, dito, dito.
L. Persson, dito, dito.

f) Kvacksalvare finnes ej.

Per Jonas Emanuel Piscator var verksam i Sunne som provinsialläkare åren 1878–1889 och bodde i Södra Åmberg. Han var född 1825 i Övre Ullerud och avled i Sunne 15 juni 1912.

Pionjärfotografen Axel Aurelius i Sunne

– Kameran var viktigast, men därefter kom locktången

Av Kjell Göthe, research Kerstin Meric

FÅ HAR BETYTT så mycket för att levandegöra vår hembygdshistoria som fotograferna. Plötsligt kunde det skrivna ordet kompletteras med bilder. I den nya tidsandan myntades också uttrycket att en bild betyder mer än tusen ord. Den sanningen är förvisso överspelad i vår tid när det enkelt går att manipulera bilder på datorn. Just därför har källkritiken blivit ännu viktigare i all typ av hembygdsforskning.

Nicéphore Niepce

Redan på 1820-talet tog fransmannen Nicéphore Niepce fram en metod för framställning av fotografiska bilder med hjälp av en enkel kamera. Tekniken kom att vidareutvecklas av hans kompanjon Louis Jacques Mandé Daguerre och presenterades offentligt i Paris år 1839. Sedan dröjde det inte länge förrän fotograferna dök upp i våra storstäder, därefter kom de till landsorten och just i Sunne blev de påfallande många. Några av dem berättar vi om i det här reportaget.

S.J. Ölander

Sven Johan Ölander var född i Lidköping 1845. Han etablerade sig först som fotograf i Frykerud, men flyttade senare till Sunne. Jon Andersson (J.A.) Westling etablerade sig som fotograf i Sunne år 1883 när efterfrågan på fotografier av släkt och vänner, byggnader och landskap blev stor. Han var gift med Karin Andersson från Skäggeberg i Sunne och deras firma gick så bra att de 1890 kunde köpa en egen fastighet vid Storgatan. Där byggde de ett affärs- och bostadshus i två våningar, plus en vindsvåning, där de inredde en fotoateljé med stora fönster. Vi skall komma ihåg att mycket ljus behövdes eftersom detta var före elektricitetens genombrott.

J.A. Westling

Från 1900 bedrev J.A. Westling och Karin sitt yrke i Norge, medan barnen skötte verksamheten hemma i Sunne. De blev alla fotografer, Kerstin, Johan och Herman Westling. Men nu hade de fått konkurrens av bland annat Axel Aurelius, som blev en berömd och framgångsrik fotograf.

Pionjären Axel Aurelius

Axel Aurelius etablerade sin rörelse 1889, han var född i Gräsmark 1870. I unga år började han på Chalmers i Göteborg, men trivdes inte och följde istället med en kemiintresserad kamrat till Tyskland, där han skaffade sig fotokunskap och köpte utrustning. När han kom hem till Sunne igen hade han bland mycket annat lärt sig att fotografera med magnesiumblixt, något som då hade trolldom över sig. Nu gick det att ta kort inne och de blev bra dessutom. Om du tittar på gamla släktporträtt ser personerna alltid lite stela ut och anledningen är att det gällde att sitta absolut stilla när magnesiumblixten brann av.

Axel Aurelius tog många porträtt och gruppbilder, men även landskaps- och stadsbilder och han startade dessutom ett eget vykortsförlag, som blev mycket framgångsrikt. I början på 1900-talet lät Aurelius bygga sitt hus *Villa Helios*, som var avsett som bostad och ateljéverksamhet. Nu sökte han också efter en fotograf att ha som medhjälpare och fick svar från den unga Freja Stenberg från Falkenberg, född 1882 och utbildad fotograf. År 1905 åkte hon till Sunne och skrev senare hem till sin syster Elin att hon hade fått "ett vänligt mottagande och jag är stormförtjust".

Så bra trivdes de med varandra att de två år senare gifte sig. De kom med tiden att få fyra barn. Freja och Axel låg i framkant vad gäller teknik och redan 1907 tog de sina första färgfotografier! År 1919 gick de vidare i karriären och flyttade företaget till Göteborg, där de fått många storkunder inom näringslivet som krävde snabba insatser. Villa Helios köptes då av fotografen Otto Holmquist, född i Sunnemo 1878. Han fotograferade ofta åt Selma Lagerlöf och han var sekreterare i *Fryksdalens Turistförening*, som startades på hans initiativ.

Axel Aurelius berättade i en intervju med *Sunne-Tidningen* 11 januari 1936 bland annat följande:

– Bondgummorna i Värmland dränkte ofta in håret med sockervatten innan de skulle gå till fotografen, så att det låg som en hård blank hjälm över huvudet. Det riktigt knastrade när man rörde vid det. Ibland kom de också med håret insmort med smör, det hörde till den tidens folkliga hempermanent. För övrigt måste man som fotograf alltid ha locktången till hands för att kunna bättra på damfrisyrerna mellan fototagningarna.

Försök se glad ut...

Till en början var många rädda för att gå till fotografen och därför gjorde Axel Aurelius ett häfte med titeln *Se glad ut!* berättade han. Skriften gav kortfattade råd om fördelaktigaste sättet att fotografera sig på och ville lära kunderna att slappna av. När det trycktes 1907 var det till god hjälp i Värmland vill jag påstå, där jag hade fem ateljéer med huvudkvarter i Sunne, berättade han.

I häftet står bland annat

En sak jag vill avråda från när det gäller barn, är bruket att låta dem flera dagar i förväg inöva det ansiktsuttryck man vill hava fram. Dylik exercis är alldeles ändamålslös även för vuxna.

Det var för övrigt inte alla gånger som ansiktet var det viktigaste.

– Jag glömmer inte den familj på fjorton personer där husfadern blev synnerligen belåten med provkortet, tills han hade varit hemma och visat det för mor i huset. Dagen därpå kom hela familjen tillbaka och ville ta om kortet och varför? Jo, på minsta lillflickan hade bara ena benets byxspets stuckit fram under kjolen. Frun i huset ville att de båda dyra spetsarna tydligt skulle synas... Och det är klart att vi tog om bilderna, tillade han.

Daniel Olsson

Andra pionjärfotografer i Sunne var Daniel Olsson, under en tid gift med Kerstin

Åren 1903–04 lät Axel Aurelius bygga Villa Helios som var avsedd för bostad och ateljéverksamhet. Den togs senare över av fotograf David Otto Holmquist, som förutom i Sunne hade ateljéfilialer i Ekshärad, Råda och Mellerud.

Axel Aurelius blev en berömd och framgångsrik pionjärfotograf i Sunne. Han efterlyste en medhjälpare per annons och en ung fotograf, Freja Stenberg från Falkenberg, svarade. De kom att trivas så bra ihop att de två år senare gifte sig och gjorde en kometkarriär tillsammans. Bilden utlånad av *Fotomuseet Olympia* i Falkenberg.

David Otto Holmquist.

Holmquists Foto-Ateljé, Sunne

Tel. 248. (F. d. AURELIUS.) Tel. 248.

Ateljens princip: Modernt gediget och fullt förstklassigt arbete till möjligast billiga priser.
Å ateljen utföres: Allt vad till ateljé och utefotografering hörer. Förstoring och förminskning av kort m. m.
Amatöravdelningen: Framkallning, kopiering och försäljning av plåtar, film m. m. Noggrant arbete. Snabb leverans.

Filialer: **EKSHÄRAD** och **RÅDA** öppen varje söndag under sommaren.

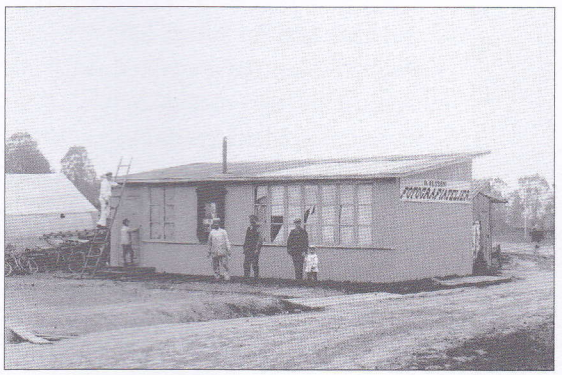

Daniel Olssons ateljé.

Daniel Olsson.

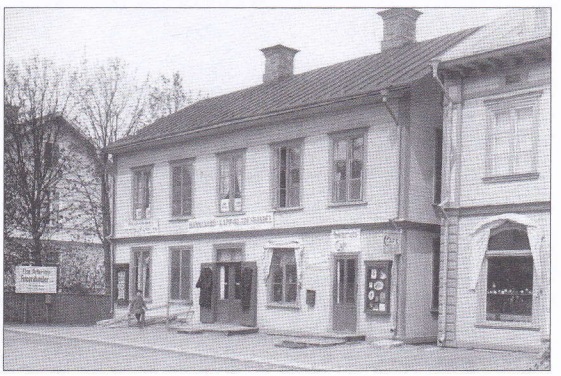

Elsa Pettersons ateljé på Kvarngatan.

Westling, Elsa Petterson, som tog över ateljén i Sunne efter Johan Westling och Sven Karlsson känd som *Foto-Karlsson*, som under en period var fotograf i New York, men som återvände till Sunne under depressionen på 1930-talet. ⁂

Källor:
Artikel i *Sunne-Bygda* årgång 12, 2002 av Margareta Wallin Wictorin och Kerstin Meric.
Intervju med fotografen Axel Aurelius i *Sunne-Tidningen* 11/1 1936.
Research på Internet.

Anders Fryxell och byggmästarna

Av Bernt Jansson

"Ä detta Gud?" frågade barnet. Barnet var jag och Gud var bysten av prosten/professorn Anders Fryxell utanför södra ingången till Sunne kyrka. Jag kommer inte ihåg vad fader David svarade femåringen.

VEM VAR HAN då denne Fryxell? Ja, Sunneborna, och jag själv, visste inte så värst mycket.

"Han skrev väl denna fina Värmlandsvisa när han stog i körktorn och tett utöver Fryken."

Det var vad de flesta trodde. Men den visan skrevs i Stockholm 1821, där Fryxell var lärare och rektor. Visan ingick i sånglustspelet *Värmlandsflickan* och på inrådan av Erik Gustaf Geijer m.fl. blev den publicerad i *Poetisk kalender*. Var melodin kom ifrån är en lång historia.

Anders Fryxell var född 1795 i Edsleskog men härstammade från Östra Glänne i Frykerud. Hans farfar Johan blev kyrkoherde i Sunne vid mitten av 1700-talet, en praktisk man som bl.a. deltog vid uppförandet av gamla gymnasiehuset i Karlstad. Sonen lektor Axel Fryxell, utblottad efter en brand i Karlstad, hade turen att få kyrkoherdetjänsten i detta "feta" regala pastorat[1] 1834. Men utarbetad avled han efter en kort tid. Nu efterträddes han av sin brorson Anders 1836 som just befann sig i karriären som rektor och historiker/hävdatecknare i Stockholm.

Det finns mycket att berätta om familjen Fryxell och deras förfäder, men det får ni läsa om i boken.

I huvudsak tre saker fick mig att närmare studera prosten

Selma Lagerlöfs timslånga tal vid avtäckandet av Fryxellsbysten 1910. Hon sade bl.a:

> Det är för att visa, att hans personlighet är oss dyrbar, att vi är stolta över att ha fått honom ibland oss, som vi har rest hans bild här utanför hans gamla kyrka.

Ett uttalande av Edvard Matz 2002:

> Av berömda män som varit i Sunne har ingen i sin samtid varit mera berömd än Anders Fryxell, prost på denna för berättarkonsten så inspirerande ort. Det fanns en tid då nästan varenda bildad familj i Sverige prenumererade på hans häften *Berättelser ur svenska historien*.

Och ett tredje citat:

> Fryxell inspirerade konstnärer och författare.

Så blev det en bok på drygt 200 sidor med många bilder. Titeln blev *Anders Fryxell Skolman – Historiker – Präst*.

På bokens baksida står bl.a:

> Sunneprosten och hävdatecknaren var under en lång tid på 1800-talet Sveriges mest lästa författare. Han var reformpedagogen som skapade Sunnes och Östra Ämterviks Högre Folkskola – den första i Sverige. Den hade en praktisk inriktning. Framgångsrika elever blev storbyggmästare i Stockholm och var med och formade många av stadens praktbyggnader.

ANDERS FRYXELL var ofta tjänsteledig och borta från Sunne, men när han väl var på plats var han älskad och uppskattad. Han blev gammal, satt 40 år i Svenska Akademien på stol nr 1 och vid hans begravning beräknades att ca 4 000 människor slöt upp "överallt syntes böljande människomassor långsamt och högtidligt röra sig mot kyrkan..." (*Karlstads Tidning* 13 april 1881).

Byggmästarna

Eva Fryxell, som upptäckte Selma Lagerlöfs begåvning på ett bröllop på Gårdsjö herrgård, skriver i en kommentar om Högre Folkskolan i Sunne:

> Tre av Stockholms byggmästare hava i denna skola erhållit sin egentliga undervisning.

I SLUTET av 1800-talet var det en enorm byggboom i huvudstaden och många outbildade byggmästare från landets alla hörn sökte sin lycka i byggbranschen. Av drygt 300 byggmästare var det endast en tredjedel som lyckades.

DE SOM KOM från Fryksdalen lyckades! De tog det lugnt och utbildade sig. I Högre Folkskolans matrikel och betygsbok hittade jag de tre elever som Eva Fryxell tänkte på: Prakteleven Per Johan Sjöqvist från Fridhem, Västra Maggebysäter, Per Sundahl från Gårdsjö och Jon Nilsson från Södra Borgeby. Men jag hittade ytterligare ett 20-tal i en skrift utgiven av Skånska cementgjuteriet från 1897. Vilka dessa var får ni läsa om i boken, men många var från Östra Ämtervik. ⁂

Några exempel på vad fryksdalingarna byggt

Rosenbad, Lars Östlihn från Gunnerud.
Strandvägen 1–3, Per Johan, Sjöqvist, Västra Maggebysäter.
Strandvägen 35, Per Sundahl, Gårdsjö.
Bångska palatset, Lars Larsson, Östra Ingersby.
Stadshuset, Oskar Asker, Skrolyckan.
Konstnärshuset, Per Johan Sjöqvist, Västra Maggebysäter.

Mina böcker finns på Fernlöfs bokhandel, Sundsbergs Gård och hos Bernt Jansson i Södra Borgeby.

1. Regalt pastorat
Pastorat där kungen har utnämningsrätten.

Bokomslaget.

Bokslapp på Ås Brunn 2019.

Strandvägen 1-3. Byggmästare Per Johan, Sjöqvist.

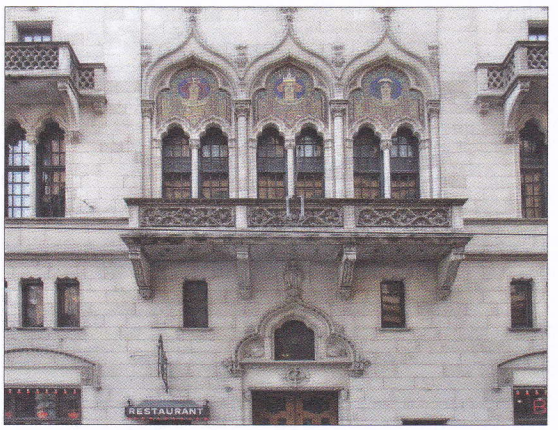

Konstnärshuset. Byggmästare Per Johan Sjöqvist.

Strandvägen 35. Byggmästare Per Sundahl.

Bångska palatset. Byggmästare Lars Larsson.

S/S Freja af Fryken.

Ångbåtsbolaget Freja 1889

Av Alf Hageborn, hembygdsforskning för Västra Lysvik

År 1889 bildades Ångbåtsbolaget S/S Freja af Fryken med Nils Persson och hans svåger Olof Svensson, virkeshandlare i Berga, Lysvik, och kapten J. E. Löfgren i styrelsen. Den sistnämnde var kapten på Freja 1889.

UNDER SJU ÅR gick Freja i frakt- och passagerarfart mellan Torsby och Fryksta och hade restauration ombord (mat och spritservering). Båten gjorde tre turer i veckan i vardera riktningen. Under en stormby vid utfarten från Bössvikens brygga kom däckslasten bestående av säckar med konstgödsel i glidning och båten kantrade och sjönk. Detta hände den 23 juli 1896. Elva personer omkom, däribland kaptenens hustru och deras tolvårige son.

TVÅ PERSONER från Västra Lysvik tillhörde besättningen och omkom, maskinisten Olof Jansson från Där Ner på Brånarna och eldaren Karl Olsson från Stuga i Bjälverud. Karl Olsson, som var en god simmare var först i land, men gav sig sedan åter ut till båten för att rädda någon men blev neddragen. Sju personer lyckades ta sig i land, däribland kapten Widhson.

DETTA INNEBAR slutet på rederirörelsen för Nils Persson. En verksamhet som de senare åren gått dåligt och som nu säkerligen innebar stora förluster inte bara för Nils Persson utan även för hans far Per Nilsson, svågern Olof Svensson och kanske svärfadern Storsven i Boseby. En tid var Nils Persson själv kapten på Freja.

NILS PERSSON hade år 1889 sålt butiksrörelsen och handelslägenheten till brodern Olof Persson. Han flyttade omkring sekelskiftet till Bryggegården, Sunne, som ägdes av hans hustru Kerstin och ägnade sig därefter åt jordbruk. Nils Persson var en driftig man med högtflygande planer, men han hade stor otur och det var inget som riktigt lyckades för honom. Han anlitades ofta för juridiska uppdrag. Tillsammans med Jonas i Berg, Tosseberg byggde han första utsiktstornet på Tossebergsklätten (omkring 1901–1904).

VID Västanvikssätrarna hade han en inmutning (silvergruva) men silverhalten var för låg för lönande drift. I seklets början for han dit varje år tillsammans med några kumpaner och sprängde lite för att få behålla inmutningen. Han brukade säga, "finner jag silver blir jag nog kallad både farbror och morbror". Nils Persson avled i Bryggegården år 1922.

Plocka nässlor och koka en god soppa!

Per Arne Säwén. Artikel ur okänd tidning och okänt år. Kopia förvarad i en gammal kokbok.

Det torde inte ha varit nässelsoppa som Harry Martinson närmast hade i tankarna när han 1935 utgav sin självbiografiska roman, *Nässlorna blomma*. Däremot kom nässlorna eller brännässlorna som denna folkilska ört också kallas, att på ett träffande sätt symbolisera, det Socialsverige från en gången epok som Martinson skildrade och med vars miljö han var väl förtrogen. Brännässlor växte och växer ännu friskt och frodigt kring backstugulängorna, utmed ladugårdar och andra uthus.

Vår inrotade respekt för nässlor har dock medfört att allt för många av oss går miste om delikatessen som en vårlig nässelsoppa utgör. De spröda och grönbruna skott som växer upp samtidigt med tussilago, blåsippa och vitsippa, går nämligen utmärkt bra att plocka för hand och sticks inte alls. I ett nafs kan man ha en påse nässlor klara att ta med hem för att rensa och skölja. Att inte fler gör sig omaket att plocka nässlor kan bero på fördomar, bristande kunskap om tillredningssättet och rentav bekvämlighet.

Soppan kokas ungefär som spenatsoppa. De rensade bladen kokas, passeras och blandas med buljong, avredes, kryddas med en nypa salt och gärna lite finklippt gräslök samt serveras i sitt varma simmiga tillstånd tillsammans med äggklyftor. Anrättningen kryllar av vitaminer och har en vårlig arom, som knappast går att beskriva. De bekväma kan för all del hitta ett kilo plockade och rensade nässlor för ca 75 kronor i saluhallen, vilket ju kan vara en onödig utgift.

Bara nyttigheter

Brännässlan – *Urtica dioica*, som den heter på latin är i själva verket något av ett under av nyttigheter. Ingen vild växt överträffar nässlan i närsalts- och vitaminrikedom. En hel del konsumenter som annars springer gatlopp i hälsobutikerna efter all världens näringsriktiga födoämnen, springer tyvärr alltför ofta nässlorna förbi. Av odlade växter står endast krusbär

och ärtor högre i fråga om näringsvärde. Brännässlan innehåller nämligen hela 2,3 procent närsalter, som ju kan jämföras med modersmjölkens 0,45 procent. Dessa närsalter fördelar sig sålunda:

32 procent kalium
3 procent natrium
29 procent kalk
7 procent magnesium
5 procent järn
8 procent fosfor
8 procent svavel
4 procent kisel
4 procent klor.

Dessutom är brännässlan en god A-vitaminkälla, en rik C-vitaminkälla, och innehåller en hel del B-vitamin. Härtill kommer ämnen som lecitin, garvämnen, vax och slem: 5,5 procent äggvita, 0,6 procent fett samt 15 procent kolhydrater varav 8 druvsocker. Allt detta innebär att nässlan har lika högt näringsvärde som bondbönan och dubbelt så högt som moroten!

Känd redan i forntiden

Naturligtvis har brännässlans goda egenskaper mycket tidigt tilldragit sig folks uppmärksamhet och har nämnts som en trollört med förmåga att dra till sig människors skröpligheter. En farmalogins föregångare som Dioskorides från början av vår tideräkning rekommenderade nässlan mot allehanda sjukdomar.

Nässlan betraktades tidigt som en medicinalväxt, som rekommenderades mot hosta, utslag, njursjukdomar, blodbrist och urinförgiftning. Dess användning vid matlagning var till soppor, sallader och stuvningar går på samma sätt långt tillbaka.

Under andra världskrigets livsmedelskris rekommenderades man från Livsmedelskommissionen att plocka fullvuxna stånd, givetsvis med handskar på och bära hem så mycket man orkade och lägga plantorna på ett rensopat golv dit solens strålar inte nådde. Sedan växterna fått torka stoppade man in dem i papperspåsar, försedda med lufthål. Av de torkade nässlorna fick man sedan goda nässelsoppor sedan bladen först blötlagts och passerats genom sil.

Nässlor till textila ändamål

Tyskarna beredde även textilier av nässelstjälkar, nättelduk, efter tyskans *Nesselduch*. Stjälkarna blev till rena, blekta och sidenglänsande tågor, samt utmärkte sig för stor mjukhet och smidighet. Av gummisubstansen som utvanns ur basten framställde man sedan ett användbart klister. ⁂

Fastigheten Hvilan nr 1

Av Ulf Dahlberg. Foto: Sven Karlsson

Fastigheten Hvilan nr 1 som *J Nilssons Herrekipering* och *Sandins Bageri & Café* fanns på, den kom till 1903 när klampare (eller sorterare som benämningen är vid sågverken) Johan Johansson och hustrun Lovisa köpte den. Johan Teodor Johansson Nordstrand, gift med Lovisa Danielsson 24/3 1902, var från Gamlestaden i Göteborg och köpte tomten 1903 men fick tillträde redan 1901.

I en annons i 1904 års almanacka står:

> Lovisa Danielssons Eftr. Matvaru- & Charkaffär, J Westerberg. Obs. Lokalen flyttad till klampare Johanssons hus med postkontoret.

DETTA innebär att huset var byggt senast 1903 eftersom en almanacka normalt sett är klar innan den ska börja gälla. Johanssons sålde fastigheten 1906 men bodde eventuellt kvar här till 1907 då de köpte lägenheten *Framnäset* belägen mellan Södervik (Westerbergs Slakteri), Lerälven och Fryken. År 1913 flyttade de till Klockaregården och året därpå till Karlstad.

ENLIGT kyrkböckerna flyttade Lovisa Danielsson 1899 till Sunne från Väse, då betitlad mejerinna för att senare bli handlande. Hennes syster, Augusta Danielsson, flyttade också till Sunne och gifte sig med skräddare C W Jansson.

ÅR 1906 såldes Hvilan nr 1 till L J Johansson, Bytorp, och Eric Larsson, Älvkullen. De ägde den fram till 1912 men fastigheten bjöds ut till försäljning redan 1911, då fanns det en manbyggnad och en uthuslänga på fastigheten. Manbyggnaden var av timmer med plåttak, i bottenvåningen fanns det tre rum och kök. handelslokal med kontor och packrum. På övervåningen var det sex rum och kök. Uthuslängan var av bräder med papptak och däri fanns brygghus, bagarestuga, två vedbodar och två hemlighus. Samtliga byggnader var i gott skick

ÅR 1912 köpte lantbrukare O A Johansson, Hellekil, Sunne socken, L J Johanssons hälft av Hvilan nr 1 och sålde den till John Larsson i Gunnarsby, som samtidigt köpt den andra hälften av Eric Larsson.

ÅR 1913 blev fru Anna Södergren, f. Svensson, ägare till båda hälfterna av Hvilan nr 1. År 1919 sålde hon hela fastigheten till handlande Johan Nilsson med det villkoret att fru Södergrens dotter, Anna Danielsson, skulle få femårigt hyreskontrakt för fru Danielssons Café.

JOHAN EDVARD NILSSON var fastighetsägare fram till 1936 då han sålde Hvilan nr 1 i kvarteret Plogen (herrekiperingen och Sandins) till *Sunne Elektriska AB* med tillträde 1/1 1937.

ÅR 1939 sålde de fastigheten till direktör Oskar Walfrid Ulfward, Stockholm, som därmed blev ägare till nästan hela kvarteret Plogen. Ulfward var ägare till *Östlundska affärshuset* och *Sunne Teaterbiograf* sedan 1926. Fram till 1944 utgjorde de två nuvarande fastigheterna på Storgatan 37, Handelsbanken, och Kvarngatan 18, Antikboden, en fastighet.

GUSTAF ADOLPH SANDIN köpte 1944 en fastighet av Ulfward. Därmed avstyckades det äldre huset från stamfastigheten, den

som Antikboden ligger på. År 1956 var arvskiftet efter Sandin och 1960 köpte Handelsbanken fastigheten.

ÅR 1972 fick Henry Mangborg Antikbodens fastighet i gåva av Ulfwards dödsbo och 1975 köper Sunne kommun fastigheten av Mangborg.

Rörelse- och lokalförteckning

Eftersom det har varit flera rörelser i huset, ska jag försöka placera in dem på rätt plats. Lokalerna numrerar jag enligt följande, lokalen i gaveln mot Storgatan (nuvarande Teatertorget) är L1, affärslokalen närmast *Erikssons Järnhandel* blir L2, *Centralmatsalarna* blir L3, lokalen mot gårdssidan blir L4.

Lokal nr 2

Jag är inte helt säker på turordningen för rörelserna i denna lokal, men man vet ju inte förrän man prövat. (Det kan jämföras med ett jättepussel, skillnaden är bara att det inte är hälften himmel här.) Det finns tre tidsluckor, första är från det huset var byggt och fram till 1908, nästa är mellan 1911 och 1919, den sista är från 1922 till 1930. *Anna Södergrens Kappaffär* ska också in här fram till 1919. De luckorna bör vara stängda nu, men jag låser dem inte än. Det kan dyka upp andra uppgifter.

Johan Westerbergs Matvaruaffär 1903–1908

Först ut i denna lokal är *Johan Westerbergs Matvaruaffär*. Han tog över Lovisa Danielssons Matvaruaffär i Privathotellet, Storgatan 31, och flyttade hit under namnet *Lovisa Danielssons Eftr. Matvaru- & Charkaffär, J Westerberg*. I almanackan för 1904 stod att J Westerberg var innehavare av rörelsen och att den var flyttad till klampare Johanssons hus, dvs. Sandinshuset. Uppgiften bör därmed vara från hösten 1903 och flytten kan ha skett på sommaren 1903. När han tog över och upphörde har jag ingen uppgift om, men han kan inte ha drivit längre än fram till 1908.

Sunne Barngarderob & Hvitvaruaffär 1908–1911

Härnäst kom fröken Emma Sundberg (dotter till byggmästare Gustaf Sundberg). Hon anmälde starten av *Sunne Barngarderob & Hvitvaruaffär* till handelsregistret 1/6 1908 och drev rörelsen fram till 1911. Hon disponerade handelsbod och två rum i bottenvåningen. I april 1911 sålde hon rörelsen till fadern, Gustaf Sundberg, som drev den under samma namn. I augusti 1911 fick Emma Sundberg avträda sin egendom på grund av konkurs. Eventuellt åsyftas Edgrenshuset på Långgatan 5, men det kan vara rörelsen också. Den upphörde tydligen i samband med hennes konkurs, trots att hon sålt den till fadern. Hur det nu än var, *Sunne Barngarderob & Hvitvaruaffär* försvann hösten 1911 ur annonserna. Trots detta så var det fortsättning, i domboken för höstinget 1917 står det att Emma Sundberg hyrde butik med två rum i Hvilan nr 1 från och med 1/9 1912 till 1/5 1913.

J. E. Nilssons Cigarr- & Herrekiperingsaffär 1/10 1919–15/9 1922

Den 12/9 1919 anmälde Johan E. Nilsson, boende i lägenheten Hvilan 1, att han ska starta *J Nilssons Cigarraffär* som fanns här fram till 1922 då nybygget på Kvarngatan 18 var klart och affären flyttades dit.

I *Fryksdals-Bygden* 30/9 1919 annonserade han om att ca 1/10 öppnas cigarraffär och herrekipering i fru Södergrens före detta gård. Litet senare, 2/12 1919, var det annons i *Fryksdals-Bygden* att *Anna Södergrens Kapp- & Damskrädderi* flyttat en trappa upp i samma hus.

Sandins Bageri & Café 29/10 1930–31/12 1959

Gustaf Sandin anmälde till handelsregistret 29/10 1930 starten av *Sandins Bageri & Café*. Serveringslokalerna restaurerades och moderniserades 1939. Skyltfönstren tillkom senare liksom ombyggnaden på övervåningen. Bageriets kundkrets växte efterhand och täckte, förutom Sunne, bort emot norska gränsen. Rörelsen blev en av de större i Sunne. Den 15/6 1953 utarrenderades rörelsen till systern, Elsa Nilsson, i samband med broderns sjukdom. Hon hade hjälpt till ända från starten 1930 så hon var insatt i verksamheten. Efter Gustaf Sandins död 1955 drev hon vidare fram till 25/4 1957 då hon överlät rörelsen till brorsonen Sven-Åke Sandin. År 1958 gick det en brödbil efter fasta turer så man kunde ringa in och beställa dagsfärskt bröd.

I DECEMBER 1959 blev det definitivt slut på kaférörelsen i huset. *Svenska Handelsbanken* övertog både Lokal nr 1 och nr 2 och flyttade in 1/1 1960.

Lokal nr 1

Första kaféinnehavarinnan ska enligt K R Thybergs anteckningar vara fru Hedberg. En annan uppgift har fru Danielsson (valet står då mellan Lovisa Danielsson och Anna Kristina Svensson Danielsson) det första kaféet här, därefter en fru Pettersson. Efter vad jag har fått fram så blir ordningsföljden på kaféinnehavarna i huset som följande:

1. Anna Södergrens Kafé

Fru Anna Södergren som drev kafé här från 1907, Anna Södergrens Kafé. Dessutom tillverkade hon kappor och andra kläder.

2. Anna Danielssons Kafé

Dottern, fru Anna Kristina Svensson Danielsson (gift med f.d. handlanden Johan Algot Danielsson, se Storgatan 18), blev nästa kaféidkerska här. Fru Danielsson anmälde 11/4 1914 till Kronolänsman för västra distriktet att hon i lägenheten Hvilan öppnat kaférörelse med försäljning av alkoholfria drycker samt svagdricka. Hon skulle även tillhandahålla rum för resande.

DEN 16/4 1919 anmälde fru Södergren att hon skulle ha utskänkning av alkoholfria drycker och svagdricka i lägenheten Hvilan nr 1. Hösten 1919 sålde hon fastigheten till Johan Nilsson med villkoret att fru Södergrens dotter, fru Anna Danielsson, skulle få femårigt hyreskontrakt med Fru Danielssons Café. Kontrakt skrevs där Johan Nilsson uthyrde Hvilan nr 1 till fru Anna Danielsson på fem år från 1/10 1919 till 1/10 1924. Lägenheten var avsedd för kafé och bostad. Danielssons Café till vänster, tydligen i gatuplanet. Två rum och kök, kafé och bostad, andel i vindskontor, vedbod och matkällare för 600 per år plus el. Anna Wallin anställd. I slutet av 1919 rengöring och eventuell ombyggnad av det rum som förut använts till bageri.

NU BLEV det inte så långvarigt här för fru Danielsson, i domböckerna för 1920 och 1921 fann jag att hon blev uppsagd 30/12 1919 för avflyttning senast 1/4 1920. Hon lät modern, Anna Södergren, driva kafé inom lägenheten utan tillstånd av handlande J E Nilsson. Domslutet blev vräkning. År 1920 var Lars Ramström hyresgäst i huset. Han hyrde ett rum på ett år ovanför Danielssons Café.

3. Bageri & Café, Anna Pettersson och Hedvig Johansson

Efter mor och dotter, fru Södergren och fru Danielsson, öppnades 1/10 1922 ett Bageri & Café av Anna Pettersson, antagligen samma person som kaféidkerskan Anna Pettersson som J E Nilsson ska ha sålt Södergrenska huset till 1927, och Hedvig Johansson.

Sunne-Tidningen fanns här från 1925 och fram till okänt årtal. Då fanns det ingen egen ingång till lokalen.

4. Barngarderoben, Selma Ericson

Barngarderoben anmäldes till handelsregistret 22/5 1944 och startades här 20/9 1944 av fru Selma Ericson. Hon var gift med mejerist Ericson. De bytte efternamn till Emegård. *Barngarderoben* fanns här till december 1959 då både den och Sandins upphörde eftersom Handelsbanken övertog lokalerna.

Lokal nr 3

Anna Södergrens Kappaffär flyttades hit, eventuellt 1908, från Ahrborgs & Nilssons hus (Ahrborgs Möbler, Storgatan 33) där affären fanns 1907. Kappaffären fanns här på andra våningen till 1929 då den upphörde. Litet senare, 2/12 1919, var det annons i *Fryksdals-Bygden* att *Anna Södergrens Kapp- & Damskrädderi* flyttat en trappa upp i samma hus.

DEN 15/4 1955 startade Ruth och Edvin Carlvik, *Centralmatsalarna*, i moderna och nyinredda lokaler i en f.d. bostadslägenhet på andra våningen. Den stora matsalen var lika stor som de båda matsalar som disponerades ovanpå Sundsviksboden på Storgatan 22 A. Lilla matsalen hade plats för cirka 25 personer. Köket hade en AGA restaurangspis med kokhäll på 1,7 kvadratmeter.

NU KANSKE en del invänder och säger att *Centralmatsalarna* startades tidigare, eventuellt på 1920-talet. Båda uppgifterna är korrekta, men rörelsen avvecklades helt när *Sundsviksboden* skulle rivas 1954. Alla inventarier såldes ut på grund av rörelsens upphörande eftersom de inte fått tag på någon ny lokal. I och med det stämmer det att *Centralmatsalarna* startades här 1955.

CENTRALMATSALARNA drevs av Ruth och Edvin Carlvik fram till februari 1959 då rörelsen överläts till Alf och Doris Rugaard. Siste innehavaren ska ha varit en Wihst. Eventuellt samme Wihst som drev från och med 1949 och senast till 1952. *Centralmatsalarna* fanns här ända tills huset revs 1964 för bygget av *Handelsbanken*.

J. E. Nilssons Cigarr- & Herrekiperingsaffär flyttade 1922 till det då nybyggda huset på Kvarngatan 18.

Lokal Nr 4

Troligtvis fanns *W E Nygrens Skomakeriverkstad* i lokalen. Nygren var här med sin verkstad enligt annons i *Fryksdals-Bygden* 30/9 1920. *Fryksdals-Postens* kontor fanns här 1921. Därefter blev *Sunne-Tidningen Fryksdals-Postens* kontor.

Huset

Svenska Handelsbanken köpte i december 1960 den *Sandinska* fastigheten. Huset med kafélokalerna var det meningen att riva ganska snart för bygge av nytt bankhus.

SOM KURIOSA kan nämnas att i Rådom ovanför Torsby, strax bredvid Östmarksvägen, ligger ett hus som är nästan identiskt. Största skillnaden är att det huset är spegelvänt. Det har varit affär där också. Jag har flera andra exempel på hur man använt samma idé på andra håll, men dem går jag inte in på här. ✻

Lappnäs Barnkoloni

Ur *Fryksdals-Bygden* den 4 juli 1985

LAPPNÄS BARNKOLONI utanför Sunne byggdes 1928 av pengar som Fryksdalingar som emigrerat till Amerika samlat ihop. De skickade pengar och ritningar och som förebild till byggnaden hade de Mårbacka. Huset kunde alltså börja byggas och Sunne Barnkoloniförening bildades. Fram till andra världskriget användes Lappnäs som barnkoloni och under kriget fungerade det som hem för finska krigsbarn.

SEDAN användes hemmet troligen också som sjukhem för TBC-sjuka. År 1946 överläts Lappnäs till Landstinget och det blev barnhem. Förbehållet för överlåtelsen var att verksamheten även fortsättningsvis skulle gagna barn. I Selma Lagerlöfs-samlingen på KB finns foto som visar att Selma Lagerlöf var med på invigningen 1928. Barnhemmet benämns då *Dr Åbergs barnhem.*

ÅR 1963 omvandlades Lappnäs till specialhem för barn som behövde längre tids vård och 1972 lades den verksamheten ner och den forna barnkolonin övergick i privat ägo.

DE GAMLA bilderna kommer från Amerika och har hamnat hos Ulla Lindberg i Sunne som arbetat på Lappnäs både när det var barnhem och specialhem. Det är också hon som här har berättat Lappnäs historia för *Fryksdals-Bygden.* ⌘

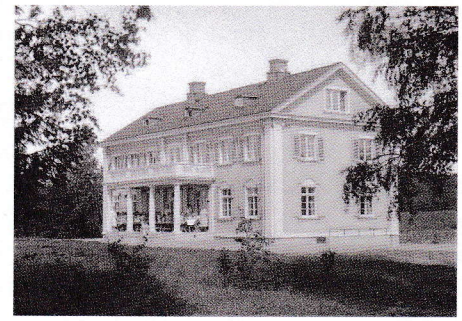
Lappnäs.

Selma Lagerlöf vid invigningen av Dr. Åbergs barnhem, Lappnäs i Sunne, 1928.

Info i arkiv:
Värmlandsarkiv (depå på Zakrisdal)
Sunne Köping 1920–1962
Sunne, Nedre Fryksdalens Barnkoloniförening. SE/VA 15658

Föreningsarkivet i Värmland.
Värmlands läns Mödra- och Barnavärn, 1925–1976
Volym 2, Lappnäs Sunne, län S, åren 1910–1975
Förvaring Riksarkivet, arkiv socialstyrelsen

En spelman från Spelnäs

"Nirsch på Banken" Intervjuades av Kerstin Meric och Marie Söhrman den 30 juni 2007

NILS KARLSSON berättar för oss om sitt spelmansliv. Nils är född på Banken i Spelnäs den 15 juni 1924. Pappan var också född där. Mamman kom från Ekshärad. Hon kom som piga till Nils Persson, Där Bort i Bryggargården. Jag gick i skolan i By, fyra kilometer bort. Till skolan cyklade jag eller åkte skidor.

NI UNDRAR hur jag började spela? Det var väl inte så konstigt när jag bodde och kom från Spelnäs! Det berodde på att det fanns ett gäng som spelade och som bodde i närheten. De var äldre än jag och brukade träna i en stuga och jag fick prova på att spela trummor. Det var intressant att vara med dem när de spelade och en gång kunde inte trummisen vara med och då fick jag rycka in. De spelade på Spelnäsparken som låg vid Markbäcken norr om Frykenstrand. Spelnäsparken blev nedlagd när krigsåren kom. Parken startades i början 1930-talet och lades ned 1939 då krigsåren kom. Folk åkte in i militärtjänstgöring och allt tog slut. Göran Edqvist, trummisen, flyttade från bygden.

I SPELNÄSPOJKARNA spelade Bertil på Änga fiol, Gunnar Söderlind från Stöpafors sjöng och spelade fiol, Gunnar på Backen spelade dragspel och Göran Edqvist spelade trummor. Spelnäspojkarna uppstod igen med Gunnar som var frikallad så Gunnar och jag började spela igen. Med kom också John från Gunnerud. Vi spelade på Björkefors herrgård, tror det var Ingmårs Idrottsförening som ordnade det. På vintern spelade vi mycket i bygdegården i Hälserud. Betalning fick vi med fem kronor per man. Under sommaren blev det spelning lite här och var. På Folkets Hus i Stöpafors och i Spelnäsparken var inträdet 35 öre.

JAG LÄRDE MIG lite noter i skolan med lärarinnan Helfrid, men jag tröttnade på det. Köpte Görans trummor när han försvann. Tidigare hade jag en trumma från John i Skinnerud och jag spelade lite för ro skull i Björkholmen i Stöpafors på 1940-talet. Sedan köpte jag en kontrabas då Lars-Åke Steffenfeldt från Åmberg kom med. Steffenfeldt var mycket musikalisk och kom sedan att spela med Calle Jularbo. Steffenfeldt lärde mig att spela kontrabas. Bertil, Gunnar och jag fortsatte att spela lite under krigsåren. Detta fortsatte tills någon skulle in i lumpen. Till slut flyttade John och allt tog slut.

SEDAN KOM Yngve Ydemar med i gänget, Gunnar Asker var med en kort tid, han spelade gitarr. Börje Johansson från Simrud spelade gitarr och Nils Lysander trummor och jag spelade kontrabas. Vi kallade oss Ydemars Kvartett.

PÅ ONSDAGSKVÄLLARNA spelade vi på S/S Selma Lagerlöf som gick hela kvällen upp och ned på Fryken. Där serverades mat och det var dans på däck. Båten gick från Sunne klockan sex på kvällen, stannade till vid de bryggor som flaggade att folk ville åka med. Uppe i Torsby låg båten

Delar av Ydemars Kvartett. Börje Johansson, gitarr, Yngve Ydemar, dragspel och Nils Karlsson, bas.

kvar en timme innan den gick tillbaka till Sunne. Vid elvatiden på kvällen var båten tillbaka i Sunne. Kvällsturerna var mycket populära och mycket folk kom för att åka med. En gång kom vi till Sillegårdsbrunns brygga. Där stod så mycket folk, minst ett femtiotal, som ville åka med båten. Men inte en enda person kunde tas ombord då båten redan var full.

YDEMARS KVARTETT spelade fram till 1960-talet. Då tröttnade vi. Yngve och jag hade då spelat varje nyårsafton i tjugo års tid. Yngve Ydemar hade flera gånger blivit Fryksdalsmästare på dragspel. Ett mästerskap som varje år hölls på Kolsnäsudden.

EFTER DETTA tog jag en paus från spelandet, men kom i slutet av 1960-talet med i Sunne Blåsorkester när de behövde en basist. Jag var med och spelade när de firade sitt 50-årsjubileum, ledare för hornmusiken var Hallberg. Den gick sedan i graven. Där blev det mycket marschmusik. Sedan kom jag med i Sunne Dragspelsklubb i slutet av 1970-talet. Idag heter det Sunne–Gräsmarks Dragspelsklubb. De är ett femtontal dragspelare från både Råda och Norge. Jag är fortfarande aktiv i klubben.

MIN KONTRABAS är inköpt i Arvika. Den är tillverkad vid Arvika Pianofabrik, de gjorde inte så många, men en bas blev min. Basen kostade 810 kronor, som på den tiden var detsamma som flera månadslöner. Den inköptes 14 april 1944. Jag har den kvar så ni kan få se den. Den var ljusare förr men har nu mörknat.

– Hur får du in den i bilen?

– Den går allt att tränga in i en vanlig personbil men jag har ju en kombi, det är tur att den inte kan tala, den har varit med på så mycket, säger Nils.

– Den har blivit kastad i Fryken från en eka. Vi hade spelat på ett bröllop i Lysvik och fram på morgonen skulle folk ut i ekan och de ville ha spelmännen med. Men de var så fulla och drumliga så ekan kantrade och alla hamnade vattnet och jag blev tvungen att kasta basen i vattnet. Men allt gick bra då vi var nära land.

YNGVE KÖPTE ett dragspel, det dyraste som fanns då. Det kostade 5 000 kronor. När det kom en ny basist med i gänget som använde elbas gick jag över till dragspel. Mitt nuvarande dragspel har jag fått av barnen.

Hallå Fryksdalingar!

Högsommarfest

anordnas i

Spelnäs Ungdomspark

Lördagen den 26 o. Söndagen den 27 juni

med början båda kvällarna kl. 8

Teater

På Söndag uppföres av Spelnäsamatörerna, Maja Bergvalls 3 akters lustspel:

Ett vänligt bemötande

Personer:

Lars ____ Fiskargubbe — Lotta ____ äldre hushållerska

August, hans bror ____ „ — Rosa ____ ung „

Erik Larsson ____ ung sjöman

För Dansmusiken svarar

Spelnäspojkarnas Danskapell

Refrängsång

Servering av kaffe, smörgåsar, läskedrycker, glace, varm korv konditori, skjutbana m. m.

Inträde 50 öre plus skatt. Vördsamt Parkstyrelsen.

1937

YDEMARS KVARTETTS signaturmelodi var *Lyckobringaren*. Jag ska försöka spela den för er på dragspelet. Spelar också en schottis som jag inte vet vad den heter. Den spelades på bröllop i Stöpafors när damen på Höglunda var brud 1929. Schottisen är efter Adolf Ahrn Lindberg från Åmberg och skrevs på 1920-talet. När han gick bort ropade Gunnar Nilsson på Rönna in ett dragspel efter honom. Detta var väl vad jag har att berätta om mitt spelmansliv. Sommaren 1955 spelade jag och Yngve Ydemar på Gudrun Rysteds och Stikkan Anderssons bröllop i Ulvsby, det var ett riktigt bondbröllop!

JAG HAR ÄVEN andra intressen. År 1942 gick jag med i Sunne Flygklubb. Jag var med i den första kullen som fick lära sig flyga. Så länge jag såg bra brukade jag flyga varje sommar. På 1930-talet hade flygklubben ett plan på isen vid Frykenstrand. Det var en Anfänger, ett glidflygplan, byggt av flygklubbens medlemmar efter tysk ritning.

JAG GIFTE MIG 1948 och har fyra barn och har mest arbetat som reparatör. När man växte upp var det lantbruken och skogen att ta hand om när pappa åkte in i lumpen. Och sedan blev det körning av mjölkbilen mellan Stöpafors och Sunne. ✻

Dansbanor

Inventeringen gjord av Olle Gustafsson och John Olsson.
Nedtecknat ur minnet av Gösta Nilsson, Kullarna i By.

Förvaringslåda för Spelnäspojkarnas megafon.

Nils Karlssons kontrabas.

Spelnäsbanan
På Svartseruds marker uppfördes en dansbana omkring år 1925. Detta var den så kallade första Spelnäsbanan. Här spelade bland annat Adolf Ahrn från Åmberg. Bröderna Wikström från Fall i Torsberg. Ernst och Nils Karlsson från Bostället i Norra Arneby och Evald Stålhammar, Rottneros.

Efter år 1930 blev det bestämmelser om tillståndsgivning för danstillställning, likaså måste man tillsätta två ordningsvakter. Samma år bildades en parkförening och samtidigt med det flyttade banan till norr om Spelnäsbäcken och namnet Spelnäsparken tillkom. Vid denna dansbana började flera musiker uppträda på samma gång vilket var början till musikkapell.

Här spelade Spelnäspojkarna i vilka ingick Gunnar Nilsson, Bertil Olsson, Göran Edqvist och Gunnar Söderlind, Stöpafors. Kapellet bytte senare namn till "Toni".

På grund av platsens läge var det inte så ofta som Ingmåringarna besökte den, men de som hade tillgång till båt besökte platsen emellanåt. De som bodde i Gunnarsby, Svineberg och Norra Arneby var de som hade båtar i Fryken likaså Edsbjörkebor. Andra åkte cykel och tog vägen genom Sunne och så fanns det några enstaka som åkte bil till dansbanan. Danserna här upphörde 1935.

By dansbana
Vid den tiden när dansbanan vid Höjen startade fanns den gamla banan i By kvar uppe i skogen ovanför Frykenstrand. Den var gammal och dålig och den lades ner när dansbanan i Höjen kom igång.

Dansbana vid Höjgata
På västra sidan Fryken vid sidan om Höjengatan fanns för länge sedan en dansbana, och den platsen kallades allmänt för "syndafläcken". Denna dansbana tillkom i början av 1900-talet.

Dansbana vid Syndafläcken
Godsägare Arvid Danielsson, Ulfsby herrgård uppförde en ny dansbana vid Syndafläcken. Arvid Danielsson bedrev pensionatsrörelse på herrgården och gästerna skulle få möjligheten att ta sig en svängom. Om detta kunde förenas med ekonomisk vinning så var det skäl nog till att sätta igång byggandet av dansbanan.

Banan började byggas från mitten och utåt för att till slut bli åttakantig. Och här skulle det införas en nyhet – entréavgift! Första danstillställningen som förekom var på pingstdagen 1923 och som spelman hade anlitats Otto Strid från Karlstad och Oskar Johansson från Fryksta. Ungdom och äldre kom i stora skaror, men de nobbade att betala entré och stannade på vägen utanför. Därefter var det aldrig tal om annat än kollekter till spelmännen. Inte förrän i början av 1930-talet kunde man börja med entréavgift på allvar. ⁂

Farmor Johanna, f. Bergqvist, och farfar Anders Gustaf Jansson.

Farfar med sin första hustru Karolina. Flickan i förgrunden är en släkting

En okänd släkthistoria

Av Bernt Jansson, Södra Borgeby

Jag hade ingen aning om att min farmor Hanna hade en äldre syster, Hilda Augusta, född på Björkefors 1857. Egentligen är jag ingen engagerad släktforskare men på min mors sida är släkten ordentligt utredd av John Olsson från Ingmår och David Myrehed från Myra i Östanås. Jag är sladdbarn f. 1944 och pappa David (David på skolhuus i Bôrrby) och mamma Ellen var 45 respektive 43 år när jag föddes.

TV-RUMMET hänger porträtten av farfar och farmor. Jag ser på dem varje dag och undrar hur de hade det. Jag fick ju aldrig träffa dem. Farfar Anders Gustaf Jansson var född 1841 på Kvarntorpet i Gräsbosjöhyttan och farmor Johanna Bergqvist 1863 i Valbo utanför Gävle. Farfar Anders Gustaf blev skollärare och lekmannapredikant, först några år i Gustaf Adolf och sedan i Sörby, Norra Råda. Av en slump hittade jag för ett antal år sedan biskop Elis Malmeströms bok *Ur det andliga livets historia i Norra Rådabygden*. Så här beskriver han farfar:

> "Han var en begåvad talare, utmärkt genom kraft och reda. Hans yttre gjorde, att han verkade sträng, men han var till sitt lynne en älsklig, öppen och tilldragande natur, trofast i vänskap."

Vid den tiden, på 1870-talet, var farfar gift med Karolina från Gersby i Ransäter. Hon fick tidigt arbeta som piga och blev bekant med F.A. Dahlgrens systrar samt en annan flicka från Övre Ullerud, Karin Larsdotter, lillpiga hos Lalins på bruksherrgården Berget. De kom senare att träffas i de frireligiösa kretsarna i Norra Råda men då hade Karin gift sig med skräddaregesällen Olof Hedin.[1]

Nu åter till farfars första hustru. Hon var liksom han djupt troende och mycket god vän med Dahlgrensflickorna. År 1853 fick hon tjänst hos Juliana Amalia Dahlgren som var gift med bruksförvaltaren på Kymsbergs gård i Gräsmark. Något senare, efter några år i Filipstad, blev hon anställd på Uddeholms herrgård hos disponent Holmgren och hans första hustru Ulrika Johanna Dahlgren. Här var hon hushållerska i åtta år.

När farfar och Karolina hade träffats och ingått äktenskap bosatte de sig i Norra Råda.[2] Kontakten med Uddeholms herrgård fortsatte – herrgårdarna i trakten var medelpunkter för praktisk religiös verksamhet. Farfar fick en "slädyxa" av disponent Holmgren för att ha med sig på sina predikoturer i obanad terräng. Karolina dog redan 1888 och de var barnlösa. På Lakenetorp fanns en familj Bergqvist och dottern Johanna deltog säkert i farfars söndagsskoleverksamhet eftersom hon kunde spela orgel. Med henne gifte sig farfar 1890 – det var en åldersskillnad på 22 år. Men det blev ett lyckligt äktenskap med sex barn. Tre av dem blev lärare.

Efter pensioneringen som lärare flyttade familjen 1912 till Moan i Norra Borgeby. Farfar hade kommit på kollisionskurs med Uddeholmsbolaget när han bedrev affärsverksamhet – sålde mjöl och amerikanskt fläsk till arbetarna som byggde Forshults kraftverk.

Pappas morfar som reste runt...

Emanuel Berggren var född 1820 i Brotorpet vid Läckö slott. Fadern hade troligen, som sina förfäder, trädgårdsmästarsysslan vid Kungsgården som arrenderades av greve Carl Rudenschöld. Hans bror, greve Torsten Rudenschöld, hade misslyckats som jordbrukare och förvaltare vid Uddeholms bruk.

Han begav sig till sin bror och undervisade barnen i området – med andra ord som "vanlig skollärare". Ibland bedrevs undervisningen i Läckö slotts riddarsal. Torsten Rudenschöld var reformpedagog och samhällskritiker. Han var en av pådrivarna till 1842 års folkskolestadga och kallas ibland "den svenska folkskolans fader." [3]

En av eleverna hos greven var torparsonen Emanuel Berggren. Han var tydligen studiebegåvad och fick studera vid Degeberg lantbruksskola som fanns alldeles i närheten på Kållandsö. Han fick byta namn till Bergqvist då det fanns andra elever med namnet Berggren. Examinerad kunde han nu ta tjänst som rättare och det blev på Björkefors i Värmland. Nu ▶

Sångare från Norra och Södra Borgeby, i mitten körledare David Jansson.

var han gift med Brita Lena Andersdotter från Senäte och 1857 får de en dotter Hilda Augusta (som dopvittne omnämns en de Frumerie). Hilda Augusta har en huvudroll i den fortsatta berättelsen.

Nya ställen

Omkring 1860 flyttar familjen till gården Florensberg i Mo socken Gävleborgs län. Här tituleras Emanuel inspektor. Ytterst intressant är att samtidigt flyttar kommissionslantmätaren O. L. Brattén till Florensberg. Brattén, som en tid bodde på Bergskog, var gift med Rikolas dotter – förebilden till Brita i Gylleby i F. A. Dahlgrens sånglustspel *Värmlänningarna*. Nu följer ett kort mellanspel för Emanuel som överrättare i Torsåker men snart är familjen på plats i Sofiedal, Valbo och där föds min farmor 1863.

Men Värmland lockar...

År 1867 är familjen Bergqvist på Ransbergs herrgård för här föds sonen Johannes Emanuel. Efter två år i Ransberg är de på plats i Ed Södra Forsnäs och här blir familjen kvar till 1878. Då beger de sig norrut, till Lakenetorp i Norra Råda. Familjen består då av: arrendatorn Emanuel Bergqvist, hustrun Brita Lena, tvillingdöttrarna Anna Josefina och Emma Charlotta, dottern Johanna Elisabeth (min farmor) och sonen Johannes Emanuel. Men var är äldsta dottern Hilda Augusta?

Skolläraren och klockaren Otto Berg kom till Sunne 1872

Otto Berg föds 1846 i Ingrirud Bro socken men växer upp hos sina fosterföräldrar på Mölnslättens gård i samma socken. Han studerar vid seminariet i Karlstad – troligen samtidigt som min farfar Anders Gustaf och Jonas Görling. Två personer som han kom att ha kontakt med i fortsättningen.

Han omnämns först som lärare vid Högre folkskolan men snart är han stationerad i den nybyggda skolan i Norra Borgeby (Ingmår).

Han träffar en ung flicka, Hilda Augusta Bergqvist – dotter till inspektorn vid Björkefors Emanuel Bergqvist. Hon var 18 år när de gifte sig 1875. En vacker vargskinnspäls lär ha bidragit till hennes tycke för Otto Berg. Redan året därpå föds en flicka som fick namnet Signe Astrid. Selma Lagerlöfs mor lär ha burit henne till dopet. Jonas Görling var fadder.

Sunne manskör och Sunne kyrkokör kommer till

Hur var det med körsång i kyrkan under 1800-talet? Det var mycket ovanligt. Manskörssång förekom här och var men blandad kör kom mycket sent.

Vad jag förstår så bildades Sunne manskör 1877 och Sunne kyrkokör 1878 av Jonas Görling under medverkan av Otto Berg. Till att börja med var det dubbelkvartett.

Vid Anders Fryxells begravning 1881 sjöngs från orgelläktaren ovanför altaret samt utanför kyrkan inför den samlade allmogen. Det var manskör. Blandad körsång i kyrkan tog fart en bit in på 1900-talet.

Jag tror att pappa David var en föregångare när det gällde blandad kör i Sunnetrakten. Här en bild från mitten av 1920-talet. Det är sångare från Norra Borgeby (Ingmår) och Södra Borgeby där han var lärare. Damerna, och kanske en del av herrarna, var "Blåbandister" – för herrarnas del varade det inte så länge.

Pappas tretton kusiner som han aldrig har berättat om

Otto Berg och farmors syster Hilda Augusta fick en stor familj, tretton barn när

1. Karin Hedin lär ha varit förebilden till Anna i *Värmlänningarna*. Hon umgicks ofta med ungdomarna i familjen Dahlgren. Hon var farmor till hembygdsforskaren Nathan Hedin, Sunne.
2. Troligen under påverkan av seminarierektorn A. G. Viotti som blev pastor i Norra Råda och var positiv till väckelserörelsen.
3. Grevarna Rudenschöld härstammade från gården Rud i Lysvik. En son i huset blev kaplan i Fryksände och Lysvik och tog namnet Rudenius. Han bodde på Berga gård och äldste sonen Torsten Rudeen blev känd som skald, professor, superintendent över Värmland och slutligen biskop i Linköping till sin död 1729. Hans söner upphöjdes 1719 i adligt stånd "för faderns förtjänster".

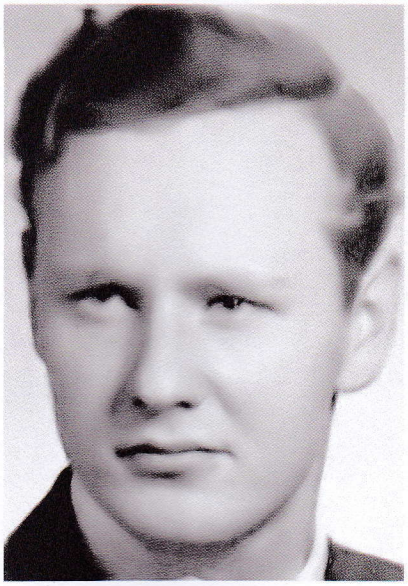

Lars Otto Berg.

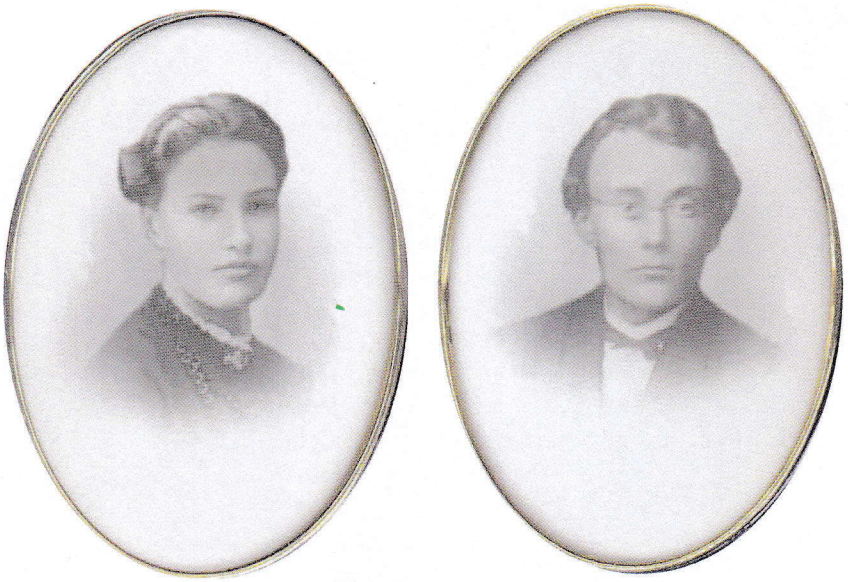

Hilda Augusta Berg och Otto Berg.

de flyttade runt. År 1879 var Otto lärare och klockare i Södra Ny, 1889 lärare vid Carl Johans skola i Skånela och sedan i Valbo för att slutligen återvända till Södra Ny.

På utflykt till Värmlandsnäs en solig sensommardag

På smala slingrande vägar i ett idylliskt landskap kom jag fram till Södra Ny kyrka. Snart fann jag Otto Bergs familjegrav (kulturgrav). Av en slump befann sig en kyrkvaktmästare i närheten som kunde ge mig adressen till Otto Bergs barnbarn i Uppsala. Det blev för mig, amatörsläktforskaren, en stor upplevelse att få kontakt med mannen som professionellt betytt så mycket för landets släktforskning. Lars Otto Berg Uppsala född 1931 har varit krigshistoriker och anställd vid Krigsarkivet i Stockholm innan han blev landsarkivarie i Uppsala. Han har skrivit ett stort antal böcker och artiklar.

År 2001 promoverades han till filosofie hedersdoktor. Under tiden som landsarkivarie:

> "Han var drivande i det stora projektet med att konvertera och rädda det svenska kyrkbokföringsmaterial som filmats av Mormonkyrkan i USA – ett material som därmed kunnat bli tillgängligt för bl.a. släktforskare." ⁂

Fem av barnen Jansson: Nina, Gösta och Anna i bakgrunden – David (pappa) och Elisabeth (Lisa på Björse). Elsa född 1901 saknas på bilden.

Södra Ny kyrka. År 1879 var Otto Berg lärare och klockare i Södra Ny församling.

Mjölkkörningen Stöpafors–Sunne under 1940-talet

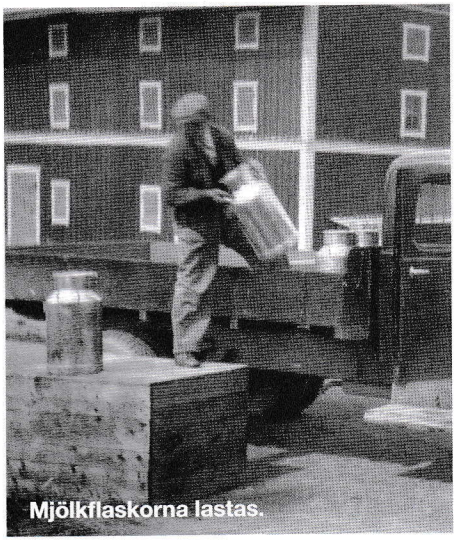
Mjölkflaskorna lastas.

Nils Karlsson intervjuades av Kerstin Meric och Marie Söhrman

Jag kommer ihåg nästan allt så det blir en lång historia. Jag minns numret på varenda mjölkflaska. Jag körde en lastbil, mjölkbil som mejeriet och bönderna ägde. Det var en transportförening. Stöpafors herrgårds mjölk var inte med för de hade en egen mjölkbil som Gustaf Bergman körde. Sedan skickades mjölken med bussen efter en trolig uppgörelse med bussägaren Robert Jönsson. Så här såg den dagliga turen ut. Här är vilka som hade mjölkflaskorna och levrantörnummren på dem.

VI KÖRDE alla dagar, även lördag och söndag. Jag började 1947 och slutade 1951. Vi var två: en som lastade på flaskorna på flaken, han lyfte flaskor med 40 liter mjölk och jag som körde. Det var två våningar med mjölk på flaken. De som lastade fick långa armar. De fick stå på flaket i alla väder.

VI BÖRJADE vid Lilltorp klockan 6.30 på morgonen. Där fanns Einar 945, Helmer Sundberg 946, Sven ve Bäcken 970, Sofia och Oskar 1016. Sedan till Folkets hus där fanns två flaskor, en från Hilding Sundberg i Noler Myra och Hilding i Sönner Myra 1584. Sedan for vi upp till mjölkborden vid Brångärdet där Helmer hade 976 och Lina Löfgren 1056, och till Falla, Anders och Oskar 1117 och Per Mattsson 596. Efter Skinnerud bar det iväg till Kärra i Bjälverud där vi vände. Där fanns 1272 och i Kärråsen 1374. Sedan åkte vi tillbaka och till Johan i Åsen 1265, sedan till Johan Jensen i Hag 1059, Nils Åberg, Skinnerud 597, Där Nol, Skinnerud 1164, Där Fram i Skinnerud 750 och så Lillänga 1048, där bodde Einar Wist då, han flyttade sedan till Höjen.

SEDAN BAR det iväg till Östra Tosseberg, där hade Viktor i Falla 1290, Hjalmar, Där Sör 1263, Gunnar När Tössman 1323, Johan på Jaal vid smedjan 1606. Vid Korsgata kom det en flaska från Nässan, Konrad 1137, Östra Torp 1138, Västra Torp 1140, Snickran 1136 och så Blomberg på Tomta 1169. Därefter for vi ner till Berggrens 1132, John i Sambråten (Kanon) 1291 och Oskar Spetz 1389. Nu var det slut på byvägarna, vi åkte ut på landsvägen igen. Där blev det Magnus På Hea 1239, Erik I Dalen 791, Höglunda 629. Senare år kom även Högforsen med, det var de inte från början. John ve Sjön 614, Betty i Dalen 854, David När Nils Jons 1565.

Interiör från ett mejeri.

NU FOR VI upp på byvägen igen och till Röberg där hade Nolati 909, Helmer ve Smen 950, Ria 837, Täppan 1591 och Fall 1597. Ida på Haga 598. Sedan for vi till Simrud söderut i änden, till Filip Engström 1404, Geartre 1405, Wilhelm På Åsen 1534, han flyttade sedan till Skinnerud, Där Fram, Evert i Backmorsberg 1495, Östlund 1422, Helge ve Ol'Orson 769, Hagen 735, Per Janson 768 och Vallen 1564.

EFTER SIMRUD kom vi till Boseby. Mats Gullström 603, Där Nol i Boseby 1383, Henning 1238, sedan kom vi till Tomta i Näs 1196, Ivan när Fabbran 1108, på Botten i Näs 1239. Montgomery hade endast postväskan, ingen mjölkflaska.

EFTER NÄS for vi till Bryggegården, Där Bort 630, Där Nol 1150, Mattsson Där Fram 1237 och Adolf Där Sör 1442. När vi var färdiga i Bryggegården åkte vi till Spelnäs och Banken 626, Sundbyan 1269, Gerda På Änga 1078, När Måns 287 och Boström 627.

DET ÄR väl dumt att sitta och prata om allt det här men det är väl sista gången det blir dokumenterat! Vi fortsätter med Spelnäs!

Mjölkkörare vid mejeriet i Sunne.

Jaal 832, Gerdin 280, Lysander 1209, Backen 831, Oskar På Kul 628, och Göran På Nygård, Sör i Spelnäs 621. Sedan var det klart i Spelnäs. Vid Frykenstrand fanns två små flaskor 1000 och 1221 och en flaska från Boa 931. De hade faktiskt en ko vid affären i By, Sandell 645 och därefter for vi upp till Höjen.

I HÖJEN 527, Vilhelm Magnusson 1458, Lillhem 605, polisen på Nytomta 215, sedan upp till när Bengt 181, på Backen när Bengt 213, När Ol'Jönsa 188 och Sven i Holmen 564, när Davidsson 549, när Boström 737, sedan till Västra Änga Alfred Nilsson 599, far till Karl på järnhandeln, sedan till Ängbråten 790, längst i norr hade Viktor i Harberg 847, Zetterlund 734, och efter det ner till Oskar Verner i Höjen 538. Där bjöd de alltid på kaffe när vi kom tillbaka med skummjölken. Där fanns många flickor.

SEDAN körde vi en genväg över till By, till Thyberg 497, Nygårn 180, Ola på Myra 676, Wikström 609, Nolby 179, Lillänga 608 (de med getosten idag), Viktor på Kuul 610, Bengt Bengtson bodde då i Dalfalla. Bor nu i By 1536, där snickerifabriken låg, nyinflyttade på Backen 1625, Gustav på Nytomta 376. Sedan åkte vi till Svartserud, där fans tre flaskor, 393 hos Ydemar, stort vitt hus, och så 394 och 683.

DÄREFTER ner till landsvägen igen, som tur var. Nu var det färdiglastat efter byvägarna. Karl på Vallen 749, Gustav Där Fram 13, Robert 71, Bokvist 411, Karl Gerdin 838, Ulfsby rött hus på Knöln, två flaskor 216 och 220, Ulfeldt 848, Magnus på Jaal 948, Karl Rystedt 221, Erik i Bråten 273, Julle på Hag 796, Finne 219, Ulvsbergs Herrgård 222 och Fridhem 1234.

SEDAN KOM VI fram till mejeriet i Sunne. Där skulle mjölkflaskorna plockas av i rätt ordning tillsammans med rätt kort för tömning, sedan kom flaskorna tillbaka i samma ordning med skummjölk i. Många motbokskort fick vi lösa in som t.ex. smör och brännvin. På lördagarna var hytten så full av brännvin så vi knappt fick plats. Vi fick lägga brännvinet på mjölkbordet och där kunde det ligga kvar hela dagen. Ja, herre Gud så mycket det skickades med mjölkbilen. Det var ju inte många som hade egen bil på den tiden.

FÖRSTA MJÖLKBILEN var en Fargo som senare byttes till en Scania Vabis som gick på diesel. Vi fick i lön sju kronor för varje vända och så fick vi 20 procent på varorna vi hämtade och tog med i bilen. På kvällarna var det alltid annan körning som t.ex. grus eller sten.

EN GÅNG fick vi köra en häst till Mellerud för betäckning, det blev en sen kväll innan vi var hemma igen. Vi var aldrig lediga förrän 8–9 på kvällarna. Mjölkturen pågick från 6.30 till 13.30.

VI VAR LEDIGA var tredje söndag. På vintern när det snöade som mest fick vi ha snöplogen på. Mjölklinjen övertogs senare av Folke i Berg som köpte den, efter Folke övertogs den av Bernt och Birger Olsson.

JAG FLYTTADE från Banken i Spelnäs 1969. Gården fick sitt namn av att farfar och farmor kom hem från Amerika och köpte fastigheten av en bank i Sunne. Det har aldrig varit någon bank där! ✻

Det Kanadensiska arvet

Av Ragnar Johansson

Bakgrunden till denna artikel är ett brev från Utrikesdepartementen (UD) 1953 som vi fann efter en morbror till min fru Laila. Han dog 1989 men brevet blev liggande till 2012 innan jag tog kontakt med UD. De hänvisade mig till Riksarkivet i Arninge där akten finns arkiverad.

JOHN PETER ERICKSON eller Johan Petter Eriksson, som han stavade namnet i Sverige, var född i Finland 1878. Johan Petters mor var Anna Kajsa Gabrielsdotter (1843–1881). Efter hennes död emigrerade hans far Erik Matsson (1843–1913) och tre syskon Mats Henrik (1870–1924), Maria Britta (1873–1917), Anders Gabriel (1875–1913) till Sverige 1883. Själv blev han kvar i Finland till 1896 då han förenades med sin familj. Han utvandrade från Sverige 1904 och dog i Kanada 1952. Johan Petter var ensamstående och hans närmaste anhöriga var syskonbarn som fanns i Sverige och USA.

Svenska Generalkonsulatet

I Montreal fick han upplysning om Johan Petters död från polismyndigheten i Saskatoon. De meddelade Utrikesdepartementet i Stockholm i ett brev daterat 14 november 1952. Brevet börjar så här:

> Härmed får jag vördsamt inberätta, att enligt från polismyndigheterna i Saskatoon, Sask. Ingången underrättelse en person vid namn John Peter Erickson avlidit därstädes den 29 september 1952 efterlämnande kvarlåtenskap. Intet är känt rörande den avlidnes medborgarskap, men jag skall återkomma härtill så snart ske kan.

(Sask. avser den kanadensiska provinsen Saskatchewan.)

I BREVET anges att boutredningen handhavs av The Toronto General Trusts Corporation i Saskatoon, Sask. Generalkonsulatet skriver att det finns tillgångar i The Imperial Bank, Saskatoon på 11.770 CAD (Kanadensiska dollar), aktier till ett beräknat värde av 1.300 CAD och fast egendom värderad till cirka 1.500 CAD. Kända skulder, oberäknat boutredningskostnader ca 500 CAD.

ENLIGT BREVET så fanns det inte något testamente varför kvarlåtenskapen kommer att skiftas enligt lagen i Saskatchewan. Som närmast anhöriga uppges två syskonbarn. Magda Björk i Vittangi och Olga Andersson i Koskullskulle. Adressen till de båda bifogas i brevet.

DEN 18 november 1952 skriver generalkonsulatet att bland Johans ägodelar finns två, av Norsjö församling i Västerbottens län, utfärdade arbetsbetyg av den 4 februari 1899 och 5 juni 1900. Enligt arbetsbetygen är arvlåtaren född 28 december 1878. Intygen är utfärdade för "arbetaren Johan Petter Eriksson från Gissträsk".

UTRIKESDEPARTEMENTETS arvsbyrå (nedan benämnd UD) handlägger ärendet. De skriver brev till Magda Björk och Olga Andersson den 2 december 1952 och berättar att deras anförvant John Peter Erickson avlidit den 29 september 1952 i Saskatoon, Saskatchewan och frågar om Magda och Olga känner till andra arvsberättigade släktingar. Samma dag skriver de till Norsjö församling i Västerbottens län och anhåller om upplysningar om Johan Petter Eriksson.

MAGDA BJÖRK skriver i sitt svar att hon forskat om släkten efter den avlidne och kan ge följande upplysningar. Johan Petter Eriksson hade tre syskon, Mats Hendrik Eriksson, Anders Eriksson och Maria Eriksson, gift Larsson. Alla syskonen är döda. Hon skriver vidare att hon och Olga Andersson är döttrar efter Mats Hendrik Eriksson. Anders Eriksson hade fyra barn av vilka en är vid liv, Johan Valdemar Eriksson, Rentjärn. Barn efter Maria Larsson, Tjust (skall vara Tjustersby) Sunne i Värmlands län har inte anträffats.

PASTORSÄMBETET i Norsjö svarar UD i ett kort svar att den efterfrågade inte finns med i födelse- och dopboken. Två veckor senare får UD ett nytt brev från pastorsämbetet i Norsjö. Av brevet framgår att Magda Björk varit i kontakt med pastorsämbetet och att de nu tack vare henne fått fram nya uppgifter om Johan Petter Eriksson. De skriver följande:

> Johan Petter Eriksson är född 28 december 1878 i Oravais, Finland. Han återfinns inte i inflyttningsboken. Den tidigaste anteckningen om honom i husförhörslängden är "endast kyrkoskriven 96".

Johan Petter utvandrade till Nordamerika den 1 mars 1904

Enligt släktingarnas uppgift skulle han vara son till Erik Mattsson Dalkarl född i Oravais 20 juli 1843. Erik Mattsson inflyttade från Munsala, Finland den 10 oktober 1883. Vid ankomsten från Finland åtföljdes Erik Mattsson av tre barn. Sonen Matts Hendrik Eriksson född 23 september 1870 i Munsala, utflyttad till Gällivare församling i Norrbottens län med familj den 26 november 1906. Dottern Maria Britta Eriksdotter född 22 november 1873 i Munsala, utflyttad till Sunne församling i Värmlands län den 31 januari 1903. Sonen Anders Gabriel Eriksson född den 17 augusti 1875 i Munsala, bosatt i Bastuträsk och överförd till Bastuträsks kbfd (kyrkobokföringsdistrikt). Johan Petter Erikssons släktskap med Erik Mattsson och hans barn framgår ej av Norsjös församlingsböcker.

UD FORTSÄTTER nu arbetet med att skriva till pastorsämbetena i de olika församlingarna för att få ytterligare uppgifter. Eftersom flera av de efterfrågade flyttat flera gånger så går eftersökningarna vidare till församling efter församling. UD skriver också en förfrågan till den Svenska beskickningen i Helsingfors och de i sin tur skickar förfrågningen vidare till Svenska vicekonsulatet i Jakobstad som får uppdraget att utreda den finska sidan. I svaret från Jakobstad framgår Johan Petter Eriksons släktskap med Erik Mattsson.

Maria Britta Eriksdotter och hennes man August Larsson med barnen från vänster Erik, Hugo, Signe, Gunnar och Sten Göte. Bilden troligen från 1916. Barnen var fem av de åtta som ärvde Johan Petter. De övriga var deras kusiner, systrarna Magda och Olga Eriksson samt Johan Valdemar Eriksson. Sten Göte emigrerade till USA 1925 medan de övriga fanns kvar i Sverige. Maria Britta Eriksdotter var bosatt i Sunne och syster till Johan Petter Eriksson.

OLGA ANDERSSON skriver till UD den 10 januari 1953. Hon förklarar att dröjsmålet beror på att hon och systern Magda har försökt komma i kontakt med de släktingar som möjligen finns. Hennes faster Britta Maria Eriksdotter känner hon till men är osäker på hennes efternamn som gift. Larsson eller Jönsson vet vi inte med säkerhet, skriver hon. På 1920-talet bodde de i Tjustersby, Sunne. Det fanns tre barn Göte, Erik och Ellen. (Bland Britta Marias barn fanns Sten Göte och Erik men ingen Ellen.) Britta Maria dog redan 1917 så kontakterna med släkten i Norrland upphörde väl i stort sett efter hennes död. Olga skriver också att hon har brevväxlat med farbror Johan och att brev och fotografier finns.

BÅDE MAGDA och Olga verkar ha lagt ner en hel del eget arbete med att finna släktingarna. Magda skriver i ett senare brev att hon fått födelse- och dopbetyg från pastorsämbetet i Oravais avseende Johan Petter Eriksson.

OLGA ANDERSSON skrev till UD den 13 februari 1953 och hänvisar till ett brev som hon fått från en Herr Eliasson boende i Saskatoon. Eliasson har skrivit att grannarna till Johan Petter Eriksson uppgett att han hade del i en guldgruva. Till Olga hade Johan Petter skickat en karta över ett oljefält i Texas där han hade aktier. Olga ber att UD skall undersöka hur det förhåller sig med dessa påståenden.

UD BER i sitt svar till Olga att få ta del av det brev och karta som hon hänvisat till. Brevet som Olga hänvisat till finns hos Magda Björk. Magda sänder brevet till UD och skriver "Om detta kan vara till någon nytta för utredningen sänder detta brev. Denna Herr Eliasson var den första som meddelade oss om vår farbrors frånfälle." Olga skickar in kartan till UD och hänvisat till brev från Magda och ber att de återställer brev och karta efter undersökningen. UD skickar uppgifterna vidare till generalkonsulatet i Toronto för utredning.

AV UD:S utredning framgår att det fanns åtta personer som var arvtagare till Johan Petter Eriksson, varav sju personer bodde i Sverige och en i USA. Arvtagarna var Olga Andersson, Koskullskulle, Magda Björk Vittangi, Johan Valdemar Eriksson Rentjärn, Erik Larsson Sunne, Hugo Larsson Sunne, Gunnar Larsson Sunne, Signe Engström Stockholm och Sten Larsson i USA.

ARVTAGARNA hade ansökt, enligt formulär från UD, att arvslotterna skulle utbetalas genom departementets förmedling. Den 20 april 1953 sänder UD över ansökningarna och övriga dokument, som visar arvtagarnas rätt till arvet, till generalkonsulatet i Montreal.

DEN 30 juni 1953 skriver generalkonsulatet svar angående Johan Petter Erikssons eventuella aktier i gruv- och oljeaktier. I svaret anges att:

> Boutredaren, Toronto General Trusts Corporation, hade granskat Johan Petters efterlämnade korrespondens och aktier. Han hade under åren 1924–1930 inköpt ett stort antal olje- och gruvaktier. Vid granskningen har det emellertid visat sig att dessa investeringar, möjligen med ett eller två undantag, äro fullständigt värdelösa.

Brev och karta återsänds.

GENERALKONSULATET i Toronto skriver till UD den 13 juli 1953 och ber om adressen till Sten Larsson. Eftersom generalkonsulatet frågar om adressen i juli så har väl inte Sten kontaktats tidigare. Det finns inga dokument som visar att UD haft någon kontakt med Sten. Under tiden som Utrikesdepartementets arvsbyrå har gjort släktutredning har arbetet med boutredningen pågått i Kanada.

BOUTREDAREN, The Toronto General Trusts Corporation lämnar över en sammanställning av boets tillgångar till generalkonsulatet. Sammanställningen är daterad den 10 juli 1953. Generalkonsulatet skriver till UD och till arvtagarna den 20 juli. Tillgångarna som består av fastighet, banktillgodohavanden, obligationer och aktier uppgår till 18.375:81 CAD. Hittills kända skulder uppgår till 1.004:88 CAD. Dessutom torde arvsskatt avgå tillika med boutredningskostnaderna.

OLGA ANDERSSON tycker att det tagit lång tid och skriver till UD den 28 oktober 1953 och frågar om hur långt ärendet kommit. I brevet upplyser hon om att hon är sjuk och behöver genomgå en dyr behandling. UD svarar den 4 november att de mottagit hennes brev men att de inte kan uttala sig om när redovisningen förväntas.

DEN 7 JANUARI 1954 skriver Generalkonsulatet i Montreal till UD med kopia till arvtagarna att vederbörande skattemyn- ▶

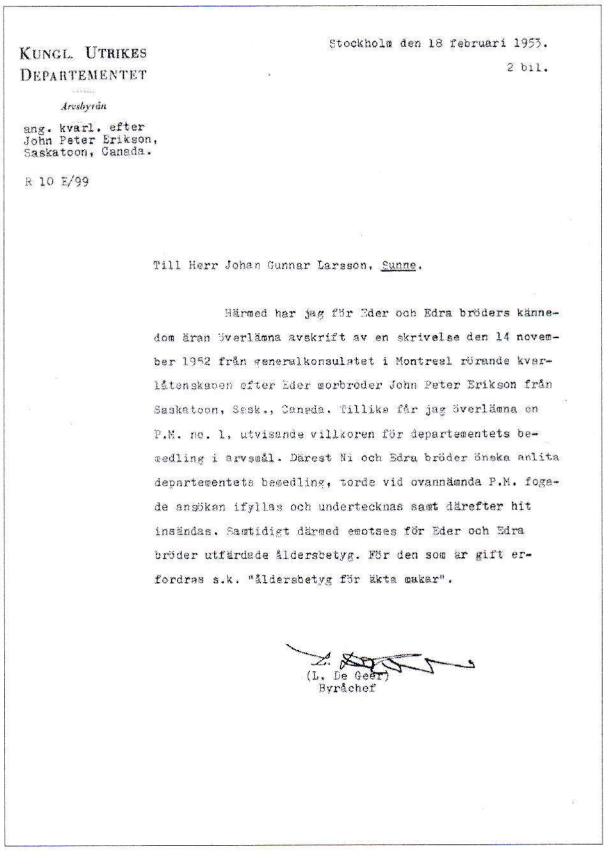

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Arvsbyrån

ang. kvarl. efter
John Peter Erikson,
Saskatoon, Canada.

R 10 E/99

Stockholm den 18 februari 1953.

2 bil.

Till Herr Johan Gunnar Larsson, Sunne.

Härmed har jag för Eder och Edra bröders kännedom äran överlämna avskrift av en skrivelse den 14 november 1952 från generalkonsulatet i Montreal rörande kvarlåtenskapen efter Eder morbroder John Peter Erikson från Saskatoon, Sask., Canada. Tillike får jag överlämna en P.M. no. 1, utvisande villkoren för departementets bemedling i arvsmål. Därest Ni och Edra bröder önska anlita departementets bemedling, torde vid ovannämnda P.M. fogade ansökan ifyllas och undertecknas samt därefter hit insändas. Samtidigt därmed emotses för Eder och Edra bröder utfärdade åldersbetyg. För den som är gift erfordras s.k. "åldersbetyg för äkta makar".

(L. De Geer)
Byråchef

Utrikesdepartementets brev till Johan Gunnar Larsson, Sunne.

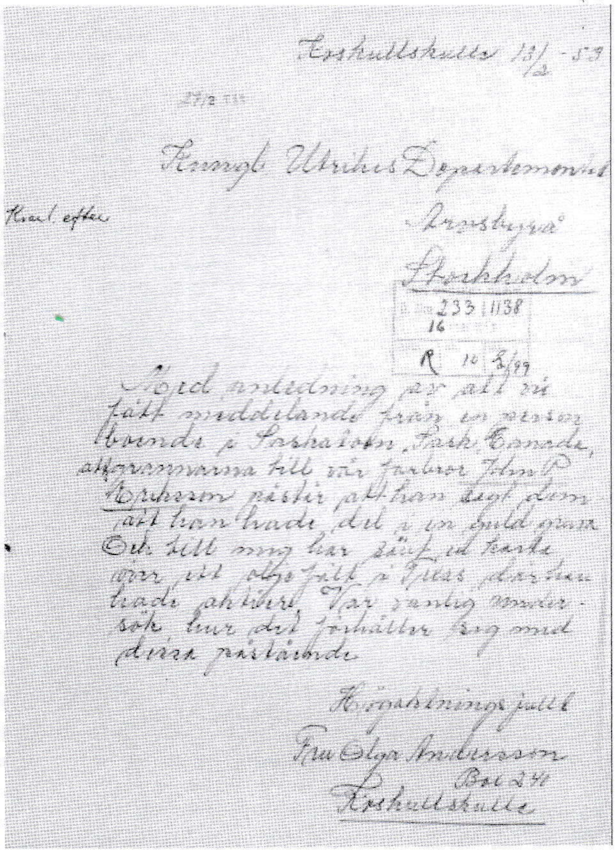

Koskullskulle 13/2 -53

Kungl. Utrikes Departementet
Arvsbyrå
Stockholm

Kvarl. efter

233 1138
16

R 10 E/99

Med anledning av att vi fått meddelande från en person boende i Saskatoon, Sask. Canada, [illegible] till vår farbror John P. Erikson påstår att han sagt dem att han hade del i en guldgruva Och till mig har sänt en karta över ett oljefält i Texas där han hade aktier. Var vänlig undersök hur det förhåller sig med dessa påstående

Högaktningsfull
Fru Olga Andersson
Box 241
Koskullskulle

Fru Olga Andersson, Koskullskulle, undrar över värdet på aktierna i en guldgruva och i ett oljefält.

dighet begärt en omfattande utredning rörande arvlåtarens inkomster och de källor från vilka dessa härrört sig. Boutredningsmannen finner det inte osannolikt att viss skatteskuld föreligger och de anser sig därför förhindrade att verkställa utbetalningen innan klarhet vunnits i skattefrågan. De skriver också att den avlidnes obligationer, aktier och banktillgodohavanden sammanlagt omkring 15.000 CAD kommer att omsättas i kontanter inom den närmaste tiden. Den fasta egendomen värderad till 1.575 CAD har utbjudits till försäljning för 2.500 CAD. De räknar med att få högst 2.000 CAD. Med blyerts är det skrivet "Såld för 2.250 CAD". Boutredningsmannen har inkasserat utdelning på aktier hos Marconi Wireless Telegraph Company Limited med 110 CAD.

ATT DET INTE hände något i arvsärendet under hösten och vintern 1953–54 berodde nog på skattemyndighetens utredning. Utredningen gav inga spår i bouppteckningen. Generalkonsulatet skriver i ett brev till UD den 8 mars 1954 att boutredningsmannen har gjort en delutbetalning à 9.000 CAD varav 7/8 motsvarande 7.785 CAD tillfalla de i Sverige bosatta arvingarna. Efter avdrag av generalkonsulatets kostnader och expeditionsavgift återstår 7.635:10 CAD. Pengarna skall delas lika mellan arvingarna.

UD SKRIVER till arvtagarna den 2 april att de kommer att via postgiro utbetala 5.708 SEK till var och en och den 21 juli att de kommer att utbetala 3.822:71 SEK. Den 3 september skriver generalkonsulatet till UD att boutredning har avslutats och att kvarvarande summa kommer att utdelas efter avdrag för kostnader. Boutredarens kostnader var 5 procent av boets bruttotillgångar.

ARVTAGARNA fick besked från UD och utbetalningen gjordes den 23 oktober 1954.

TOTALT fick var och en 11.091:03 SEK. Detta motsvarar i dagens penningvärde omkring 150.000 SEK. Den kanadensiska dollarn värderades vid utbetalningstillfällena till ca 5:30 SEK. ❋

Sunne
Tillbaka till framtiden

I Sunne finns en sällsynt idérikedom som gör platsen till en av de mest företagsamma i hela Sverige. Kom hit och upplev!

Sunne kommun
Kvarngatan 4, 686 80 Sunne
Tel 0565–160 00, kommun@sunne.se
sunne.se, facebook.com/sunnekommun

SUNNE | VÄRMLAND

Sunne församling • tel. 0565-68 88 00
www.svenskakyrkan.se/sunne

Kyrkoherde Hans-Viktor Krolovitsch
tel. 0733-66 13 65

Svenska kyrkan
SUNNE PASTORAT

När det ska firas
Har vi presenten

LEKIA

Följ oss på

SUNNE-BAZAREN
GLAS • PORSLIN • PRESENTER • KÖK • LEKSAKER • VÄSKOR
Kvarngatan 19, sunne • 0565-106 19

Carlssons Rör
i Sunne AB

Reparation • Oljebrännare
Installation • Service
Vatten • Värme
Pannor • Avlopp

Sörgårdsgatan 6
686 35 SUNNE

☎ 0565-311 19, 070-573 39 59

KFUM:s DAMKOMMITTÉ

KFUM:s Damkommitté hemma hos Elna Wallinder Lucia 1962
Övre raden fr.v. Fr. Hulda Johansson, Hemslöjden. Lär. Sara Olsson, Una Nordström, Dagmar Landström, Ingrid Holmkvist, Rut Carlvik, lär. Alma Lindkvist, Gulli Edgren. Nedre raden fr.v. Ellen Öfverbeck, Elna Wallinder, Asta Hanson, Lisbeth Lind, Anna Söderberg, Anna Hedin, Elin Nilsson, Mandis Holmberg, Mia Hanson, Eva Olsson. Luciaflickor voro: Monica Edgren, Lilian Lövenholm och Anbritt Stjärnstrand. Fotograferade de närvarande gjorde Ernst Edgren.

ICA Supermarket
BBB Sunne
BRA BRETT & BILLIGT

0565-13540
ÖPPET ALLA DAGAR
08.00–22.00

ASKERSBY
BYGG AB
Tomas 070-600 21 70 • Johan 072-201 66 91

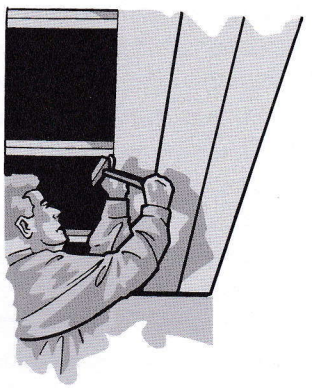

BROBY
FÄRGHALL ALCRO

GÖR ETT BESÖK
HOS OSS
DET LÖNAR SIG

Bryggaregatan 3
SUNNE
Tel 0565-107 20

Jägmästaren på Stöpafors – den "siste kavaljeren"

Av Kjell Göthe

– På omnibusshållplatsen vid Stöpafors traditionsrika bruksherrgård står en äldre man och väntar på oss. Den raka och ståtliga hållningen, det breda bröstet och de väderbitna anletsdragen vittnar om att det är en friluftsmänniska som möter oss, en värmländsk herreman ut i varje tum. Det är herren till Stöpafors som tar emot. På hjärtligheten i handslaget och det välkommen, med vilket vi hälsas, finns det ingen möjlighet att missta sig.

Albert Göthe på äldre dagar, när han sitter i länstolen med trogne hunden Puck, som alltid vid sin sida.

Så skriver journalisten Karl Peterson i *Hemmets Veckotidning* i en artikel 23 november 1943 i en uppmärksammad reportageserie *Slott och Herresäten*. Den han möts av är min farfar, jägmästare Albert Göthe, av pressen också ofta kallad "den siste kavaljeren". På en bild i tidningen sitter farmor, Astrid Göthe, framför den Myhrmanska öppna spisen. Det heter att övre våningen i herrgården domineras av ett stort och trivsamt inrett vardagsrum, som är sammanbyggt med den rymliga övre hallen.

– När vi flyttade hit köpte vi gården utan inventarier. Alla möbler och all inredning har vi själva haft med oss. Många av möblerna stammar från mitt föräldrahem på Kyrkebyns herrgård, berättar hon.

På en större bild i reportaget syns den pampiga herrgårdsbyggnaden med rötter från 1742, med veranda och altan och mitt på gräsrundeln står flaggstången. Flaggningen sköttes med omsorg och etikettsreglerna höll man hårt på, det såg farfar personligen till.

Farmor och farfar blev ett välkänt herrgårdspar. Albert Göthe hade blivit förälskad i Astrid Larsson, dotter till en av Värmlands mäktigaste, major Knut Larsson, som 1902 utsetts till disponent och som drev Borgviks Bruk AB, en koncern som bland annat Brunsberg ingick i. Han satt i flera storbolags styrelser och var dessutom invald i Första kammaren i Sveriges Riksdag.

Astrid Larsson var 21 år och med i svängen, inbjuden till baler, jaktfester och andra tillställningar när hon träffade farfar. Borgviks herrgård var ett centrum för viktiga affärsförhandlingar och kontaktskapande sällskapsliv. Farfar var jägmästare i karriären, 28 år, och tycke uppstod. Han blev godkänd av sin blivande svärfar sedan han tagit mod till sig och åkt till Borgvik och bett om hennes hand.

Ett ståtligt bröllop

Bröllopet hölls i Borgviks kyrka 2 september 1908 och festen på herrgården. *Nya Wermlands-Tidningen* och flera andra tidningar fanns på plats för att berätta om den. Inbjudna var släkt och vänner, många honoratiores från länet och från Stockholm och med representation även från hovet. Värmlands regementes musikkår spelade upp till dans efter middagen i en för festtillfället uppbyggd paviljong.

Med stora förväntningar flyttade de nygifta till Sollefteå; farfar hade utnämnts till länsjägmästare där, den yngste som dittills hade fått en sådan befattning. Men det blev många och långa resor på olika förrättningar och för Astrid innebar flytten en stor omställning och hennes längtan tillbaka till Värmland blev allt starkare. När farfar tog beslutet att återvända till Värmland var det efter intensiv påtryckning från sin hustru och svärföräldrarna. Nu blev han skogsförvaltare på Borgviks Bruk och förvaltare på Brunsberg och herrgården där upplåts som deras bostad.

Kanske hade de redan då drömmar om att så småningom skaffa sig en alldeles egen bruksherrgård i Värmland... Hursomhelst, 1923 köpte de Stöpafors herrgård, som kallades för Lötafors i Selma Lagerlöfs berömda *Gösta Berlings saga* och drev den till 1954. När köpet var klart samlade de gårdens anställda vid gräsrundeln framför herrgården och farfar betonade att han önskade att alla skulle stanna kvar, för de behövdes så väl.

Att han i pressen kom att kallas för "den siste kavaljeren" berodde förstås på att han drev vad som var Lötafors i sagans värld, men också för sin livsstil. Han var en värmländsk kavaljer, generös och omtyckt sällskapsmänniska, alltid välvårdad och rätt klädd för rätt tillfälle. Dessutom känd som en kunnig yrkesman. Men samtidigt var han förstås patron, van vid att bli åtlydd för sådan var tidens anda.

Några nedslag i herrgårdslivet

- Farfars välkända, blårandiga sommarkostym i bomull och vinterkostymen syddes upp av en erkänt skicklig skräddare i Sunne. Den mörka finkostymen, smokingen och fracken var förmodligen från Karlstad. Farmor anlitade en ateljésömmerska i Sunne för vardags- och mellanfina kläder, men också Modehuset Kahn. Dessutom fanns det flera lokala sömmerskor i Stöpafors att tillgå, till exempel Alice i Högforsen; farfars lokale skräddare hette Andersson och bodde vid Kvarnen.

- I köket fanns en kokerska och tre som hjälpte till där och som också serverade. Middagarna på Stöpafors var högtidliga och stilfulla, långdragna tyckte man som liten, men nyttiga för oss barnbarn erkände man senare i livet. De kunde ta en

Stiligare kan det knappast bli. Mitt under brinnande världskrig höll Astrid och Albert Göthe bröllop för sin dotter Ninni, som gifte sig med veterinären Arve Svendsen och flyttade till ett ockuperat Norge. Med vid högtidligheten var mina kusiner Ulla, Lena och Björn, som var inackorderade på Stöpafors.

och en halv timme. Det var noga med bordsskicket. "Maten skall föras till munnen, inte munnen till maten", förmanade farfar och tillade att "det är på hur man äter och beter sig vid bordet som man ser om en människa blivit uppfostrad."

- Farmor höll på att smöret skulle vara upplagt och rullat till små kulor och uppbyggda som en pyramid på varje smörassiett. När maten skulle serveras pinglade farmor med en mässingsklocka vid bordet. Farfar kände snabbt på tallrikens baksida för att kontrollera att den var ordentligt uppvärmd. Varmrätten bjöds alltid två gånger.

- Farmor var den som ansvarade för hushållet. Hon kunde börja sin dag med kaffe på sängen och samtidigt gick hon då igenom vad som skulle göras och serveras till måltiderna. Ibland bad hon också kokerskan att vara med vid överläggningen om det var något speciellt som skulle tillredas till en fin gäst som skulle komma på besök.

Kavaljersflygel vid Stöpafors herrgård.

När farfar gick ur tiden 76 år gammal stod det bland annat om honom i *Fryksdals-Bygden*:

– En av de sista representanterna för den gamla tidens bruks- och herrgårdsliv i Fryksdalen, jägmästare Albert Göthe på Stöpafors herrgård, avled i sitt hem efter en längre tids sjukdom… Det stod en air av gammal sirlig kavaljer över honom. Rak och spänstig, med spatserkäppen svängande och den vita mustaschen stramt uppåtsvängd var han en typisk representant för en epok som är på väg att försvinna. ⁂

Källor

Cavallius, Lena, *Hågkomster från Stöpafors*, Alingsås 2005.

Cavallius, Lena, *Flera Hågkomster från Stöpafors*, Alingsås 2014.

Göthe, Kjell, familjen Göthes släktarkiv, boken *Nedslag i en släkts seglats*. Gnosjö Service Tryckeri AB, 2003.

Wallroth, Christoffer, *Stöpafors*, olja 1913.

nya sunne grossisten
Företagsleverantören i Fryksdalen

Kontorsmateriel – Emballage – Torkpapper
Dricka – Konfektyr – Snabbmat

Norrgårdsgatan 9 A
686 35 SUNNE
Tel. 0565-100 87

www.sunnegrossisten.com

JÖNSSONS BUSS
0565-921 22

I samarbete med vårt dotterbolag
Go 4 Adventure

* Hos oss hittar ni drömresan

* Vi skräddarsyr även resor för grupper och föreningar

0565-921 22
Transportvägen 2
686 31 SUNNE

www.jonssonsbuss.se
www.go4adventure.se

VANLIG GRAFISK FORM
KM IDÉ

☆ Reklamfoldrar
☆ Vykort
☆ Tidningar
☆ Boklayout
☆ Hemsidor
☆ Annonser
☆ Bildbyrå

Kjell Sundström
0565-303 20 • 070-351 28 32
kjell@km-ide.se • www.km-ide.se

Carinas Klo & Klös

Vi har ett stort utbud av produkter och foder passande för de allra flesta sällskapsdjuren

BRYGGARGATAN 3 • 686 30 SUNNE
carinaskloklos.se • 072-555 59 33
carinasklo.klos@gmail.com

SUNNE JÄRNHANDEL

Sunne Järnhandel AB

Allégatan 13
0565-13500

STÖRST UTBUD AV TIDNINGAR I FRYKSDALEN!

Vykort
Godis
Choklad
Dricka

Glass
Böcker
Te i lösvikt
med mera

GENERÖSA ÖPPETTIDER
MÅN–FRE 06^{00}–18^{00}, LÖR–SÖN 08^{00}–15^{00}

SVENSKA SPEL
ATG
WESTERN UNION MONEY TRANSFER
Direkten

KVARNGATAN 3 • 0565-12945

BERGQVIST
GUMMIVERKSTAD AB SUNNE 0565-71 14 35
Industrigatan 9, 686 30 SUNNE

däck och fälgar
till allt som rullar

SVAHN'S
Färg, Jakt & Bygg

ÖPPET
MÅNDAG–FREDAG 8–17
LÖRDAG 10–13

Sörgårdsgatan 6, Sunne
0565-100 95

Hjerpe Buss AB

Lövstaholm

Beställningstrafik

Linjetrafik

Skolskjutsar

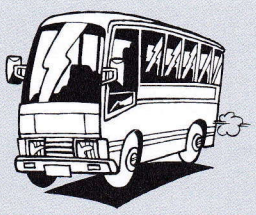

Lars Hjerpe 0565-850 78
www.hjerpebuss.se

LBC WETAB

SUNNE 0565-71 12 55
TORSBY 0560-120 60

VI UTFÖR
Transporter ▪ Maskinarbeten
Krossning av berg ▪ Väggrusning

VI LEVERERAR
MAKADAM ▪ GRUS ▪ SAND
MATJORD ▪ TÄCKBARK
CONTAINERUTHYRNING

www.lbcwetab.se

AB KARL HEDIN

PLANTA TILL
FRÅN
PLANKA

Rönna Väg 11, Tel 0565-135 20
Måndag–Fredag 7–17
Lördag 9–13
www.abkarlhedin.se

RANUNGERS
TRÄDGÅRDSSERVICE
070 33 747 17

RANUNGERS EL- & TRÄDGÅRDSSERVICE AB
TONERUD 172
686 94 ROTTNEROS

Till minne av Ulla Olsson

21 februari 1930–27 april 2020

Vid nävgrötskvällarna var det Ulla som stod för nävgrötskokningen.

Med sorg i våra hjärtan nådde oss budet att en kär vän och värdefull medarbetare i Sunne hembygdsförening hade gått bort. Sjuksköterskan och distriktssköterskan Ulla Olsson, även känd som "Ulla på Hörn". En länk i gemenskapen har brustit. Alla minns vi din personliga och mjuka utstrålning. Och dina vänner i hembygdsföreningen står i stor tacksamhetsskuld för din mångåriga värdefulla insats.

Ulla var verksam i kök och servering för att inte glömma hennes bakning, hennes goda kolakakor. Och på sommarens nävgrötskvällar var det Ulla som stod för den perfekta nävgrötskokningen. Under 25 aktiva år klädde hon hembygdsgårdens midsommarstång med blommor och blad på midsommaraftonen tillsammans med barnen, alltid iklädd Fryksdalsdräkten. För sin mångåriga insats i hembygdsföreningen blev Ulla hedersmedlem 2016 och fick då hedersnål och diplom.

Nu har Ulla lämnat oss efter ett långt liv och ett väl utfört dagsverke. Men i våra hjärtan ska vi minnas Ulla och i tacksamhet vårda hennes minne.

Tack för allt Ulla.

Sunne hembygdsförening
Kerstin Meric och Birgitha Libert

Välkomna till

SUNNE HEMBYGDSFÖRENINGS
ÅRSMÖTE 2021

SUNNE

Söndag 28 mars 15.00
i Askersbygården

Program:
Årsmötesförhandlingar.
Vi bjuder på kaffe och smörgåstårta.

Styrelsen

VILL DU OCKSÅ HJÄLPA TILL?

Hembygdsföreningen vill utveckla verksamheten med aktiviteter och evenemang. Därför behöver vi din hjälp. Vill du veta mer?
bildarkivet.sunne@telia.com
Tel 0565-101 20

DigitalTryckNu, ONSALA 2021